12
1

Philatelica

Philatelica 2012/1

Tartalom / Content:

Dr. Nagy Ferenc:	A budapesti, majd pestkörnyéki szükségtarifa története 1945. március 2. – május 1. History of the Emergency Tariff in and Around Budapest 2nd March – 1st May 1945	1.
Robert B. Morgan:	Légiposta az 1946. évi hiperinfláció idején Air Mail During the Hyperinflation 1946.	13.
Dr. Lővei György:	Légiposta levelek portózása, avagy egy elvetélt kísérlet Use of Postage Due Stamps, or an Unsuccessful Experiment	26.
Vendel József:	Az endrédi porvizórium. Egy nemlétező postahivatal bélyegzője The Provisional Solution of Endred. Handstamp Canceller of a Non-existent Post Office	29.
Jan Jaap de Weerd:	A magyar postaforgalom és a német cenzúra a második világháború alatt The Hungarian Postal Service and the German Censorship During the Second World War	33.
	Nemzetközi postatörténeti szimpózium, 2012. Pannonhalma International Symposium of Postal History, 2012. Pannonhalma	40.

A Mafitt köszönetét nyilvánítjuk a cikkek fordítóinak / Acknowledgement of Mafitt for the partipation in the translations:

Csatlós Mariann (Hódmezővásárhely), Bill Hedley (Anglia), dr. Homonnay Géza (Budapest), dr. Lővei György (Budapest), Roger Morrell (Anglia), Szücs Károly (Budapest) Szupperits János (Canada)

Pannonhalmi fotóink készítői / The photos in Pannonhalma were taken by: *Csatlós Mariann, Perneczky László és Szücs Károly*

Szerkesztő / Editor	Szücs Károly, Mafitt titkár / secretary of Mafitt
Tanácsadók / Consultants	Filep László, bélyegszakértő / philatelic expert
	Dr. Lővei György, a Gervay alapítvány elnöke / president of the Gervay Foundation
	Dr. Somogyi Tamás, a Bélyegvilág tiszteleti szerkesztője / honorary editor of the Bélyegvilág

A BUDAPESTI, MAJD PESTKÖRNYÉKI SZÜKSÉGTARIFA TÖRTÉNETE, 1945. MÁRCIUS 2. – MÁJUS 1.

DR. NAGY FERENC, BÉCS

Egy 2004-es budapesti aukción egy reménytelenül túlbérmentesített boríték ragadta meg figyelmemet, melyen ráadásul még egy újságpapír is ragadt. Érthető, hogy minden valamire való filatelista fanyalogva fordult el a tételtől, így sikerült is kikiáltási áron, 6.000 forintért megkapnom. Mert én elolvastam, hogy mi is áll az újságkivágáson és miért adták fel a levelet 1945. március 2-án.

1. ábra. A március 2-i boríték

El lehet képzelni meglepetésemet, amikor olvashattam:

„Megindul a fővárosi és környéki postaforgalom.

A budapesti postaigazgatóság közli, hogy Budapesten a helybe, továbbá Nagy-Budapestnek a vámhatáron kívül eső területére szóló

közönséges és ajánlott levelezőlap és levél feladását március hó 2.-ától kezdődően rendszeresíti.

Az említett küldeményeket a következő postahivataloknál, illetve a hivatalok épülete eljött kifüggesztett levélszekrények útján lehet feladni.“ Ezután következik a felvevő postahivatalok felsorolása. Ezek voltak: Budapest 4, 5, 7, 8, 9, 10, 62, 72, 82. Majd:

„Postai díjak.

A helyben feladott és helybe szóló levelezőlap díja 30 fillér, a vámhatáron kívül eső, Nagy-Budapesthez tartozó helységekbe szólóé 40 fillér. A helyben feladott, helybe szóló levél díja 20 grammig 40 fillér, 250 grammig 80 fillér, 500 grammig 1 pengő.

A helyben feladott és a vámhatáron kívül eső helységekbe szóló levél díja 20 grammig 60 fillér, 250 grammig 1 P 20 f. és 500 grammig 1 P 60 f.

A helyi ajánlási díj 1 P, és a vámhatáron kívül eső, Nagy-Budapesthez tartozó helységekbe szólóé pedig 1 P 40 f.„

Tehát az 1944-es, legtöbbek által ismert díjakat alaposan megemelték. Miért? Infláció volt? Dehogy. A főváros romokban hevert és a pénzügyi infrastruktúra teljes hiányában ilyen megfontolások lehetetlenek voltak. Ezzel szemben egy másik tény kényszerítette a postaigazgatóságot a díjemelésre. Egy „felettes szerv“ teljes hiányában, magára hagyva a gondokkal, cselekedni kellett. A személyzet fizetését a filléres tarifákkal biztosítani lehetetlen volt. Ezzel szemben a felemelt díjakkal és a várható portóbevételekkel már másképpen festett a dolog.

Az említett borítékkal, melyet a posta beindulása napján, a 62-es postán adtak fel, egy ismeretlen honfitárs egy nagybecsű dokumentumot alkotott a Népszava aznapi számából való kivágás felhasználásával. Pákozdi László, aki a 60-as években a Monográfia idevágó, V.-ik kötetén dolgozott, és így az inflációs levelek tömege ment át kezein, néhány budapesti 45-ös tavaszi levéllel nem boldogult. A levelek és lapok, melyek látszólag, az 1944-es tarifa szerint kielégítően voltak bérmentesítve, ezeket mégis megportózták. Az általa azonosított leveleket és lapokat balra felül ceruzajegyzetekkel látta el. Néhányszor azonban azt írja pl.: „120 fill. portó, 60 h/elyett/„ Erre nem volt magyarázat.

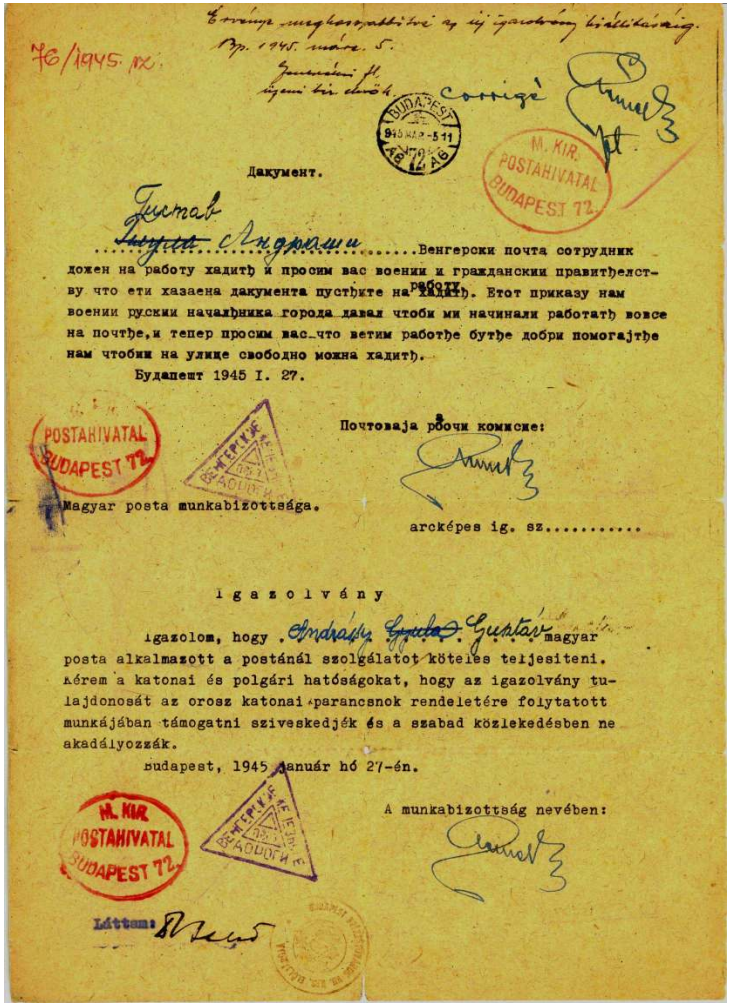
A postaszolgálat megindítása igazi hősi teljesítménynek számit. Sikerült a Népszava aznapi számát a Széchenyi könyvtárban megtalálnom. A szétbombázott városban meginduló életet tükrözi a lap. Az első oldalon az aznapi háborús híreket hozza. „Megkezdődtek a harcok Köln város peremén. Berlinben 50.000 halott. Mönchen-Gladbachot kiürítik.“ Majd a lap belsejében: „Budapesten minden talpalatnyi földet meg kell művelni. Laskay Erzsébet keresi szüleit. A Corvin mozi 5 év után újból amerikai filmet játszik Greta Garbóval. Kóborlás az Operaház tetőpárkányán.“ Márciusban Budapesten nem járt a villamos. Akinek valami útja volt, mehetett gyalog, amennyire ez a romok miatt egyáltalán lehetséges volt. Így a postások is gyalog vitték a leveleket. Kerékpározni nem volt ajánlatos, az első orosz elkobozta volna. A Postaigazgatóság Széll Kálmán-téri palotája szitává lőve romokban hevert. Ez magyarázza, hogy a fenti rendeletet hiába keressük a Postai Rendeletek Tárában. Akkor örültek az emberek, ha épségben megint hazaértek. Ez a magyarázata a 2. ábrán látható igazolványnak.

Akkoriban a megszálló oroszoknak szokása volt, hogy az utcán járó fiatalabb férfiakat “malinki rabot” jelszóval összefogták, és a Szovjetunióba deportálták, mint “hadifoglyokat”, Malinovszki és Tolbuchin marsallok hírét ezzel is gyarapítva. Aki ezt túlélte, 1955-56 körül látta viszont szeretteit. Édesapámat is összefogták, de neki sikerült egy kapu alá besurranni, és megvárni, míg elmegy a menet, így megmenekült. Ő mesélte kalandját.

A 2. ábrán bemutatott igazolványt 1945. január 27.-én állitották ki, két nyelven, a 72-es postán. Akkor Budán még harcok folytak, Pest január 15-én “felszabadult”. Tehát a posta romtakarítási és egyéb karbantartási tevékenységei 12 nappal később már folyamatban voltak.

Fent kézírással az igazolvány érvényességét március 5-én meghosszabbították, tulajdonosát megmentve a “malinki rabot” sorstól.

Budáról a németeket február 13-án szorították ki, és további 17 nappal később megindult a postaforgalom.

Документ.

Густав Андраши .....Венгерски почта сотрудник дожен на работу хадитђ и просим вас военни и граждански правитђелству что ети хазаена дакумента пустђите на работу. Етот приказу нам военни руски началђника города давал чтоби ми начинали работатђ вовсе на почтђе,и тепер просим вас что ветим работђе бутђе добри помогајтђе нам чтобни на улице свободно можна хадитђ.

Будапешт 1945 I. 27.

Почтоваја рбочи комиске:

arcképes ig. sz.....

POSTAHIVATAL BUDAPEST 72.

Magyar posta munkabizottsága.

i g a z o l v á n y

Igazolom, hogy Andrássy Gyula Gusztáv magyar posta alkalmazott a postánál szolgálatot köteles teljesiteni. Kérem a katonai és polgári hatóságokat, hogy az igazolvány tulajdonosát az orosz katonai parancsnok rendeletére folytatott munkájában támogatni sziveskedjék és a szabad közlekedésben ne akadályozzák.

Budapest, 1945 január hó 27-én.

A munkabizottság nevében:

M. KIR. POSTAHIVATAL BUDAPEST 72.

Láttam:

2. ábra Postaalkalmazott igazolványa a 72-es postától

Hogy a fellelhető /ritka/ levélanyagot a különböző tarifák miatt valahogyan rendszerezzük, javaslom az alábbi felállítás használatát.

1. Vidéken március 2. előtt Pestre feladott küldemények, március 2. után kézbesítve
2. Pesten feladott helyi lapok és levelek március 2. után.
3. Pesten feladott távolsági lapok, levelek.
4. Vidéken feladott küldemények Pestre március 2. után.
5. Vidéken feladott, vidékre szóló küldemények. /pl. Alag-Vác/
6. A Rákosszentmihályi portó-provizórium 1945-46.

ELSÖ CSOPORT

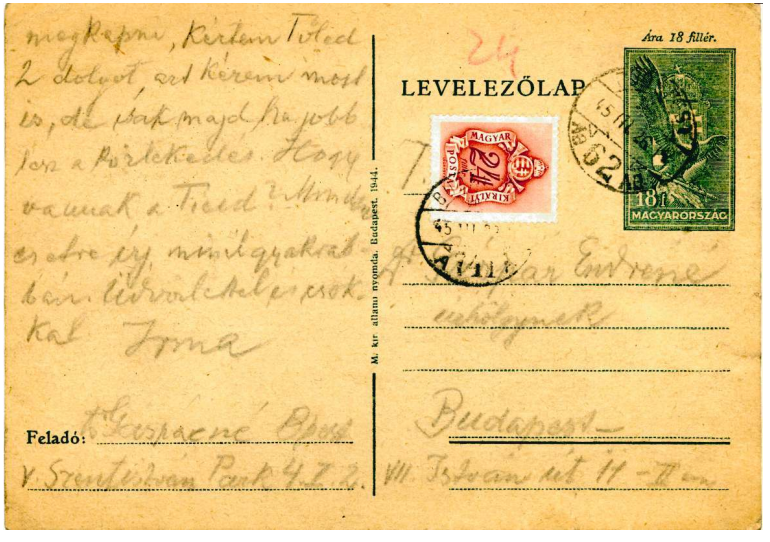
Nézzünk meg egy, az első csoportba tartozó küldeményt. A levelet Galgamácsán /Aszódtól 10 km. északra/ adták fel február 23-án, és egy gyönyörű bélyegző-provizórium látható rajta. A küldeményen 30 fillér Szt. Margit bélyeg van és Budapestre küldték. A kézbesítés dátuma nincs rajta, de mindenképpen március 2. utáni. Az 1944-es tarifa szerint 30 fillér elég volt, Budapesten azonban e dátum után már nem. Még sincs megportózva, mert e feladás napján a tarifa *de jure* Pesten még nem volt érvényben! Tehát ezeket a küldeményeket a jelek szerint a régi tarifával kézbesítették!

3. ábra. Levél Galgamácsáról Budapestre

MÁSODIK CSOPORT

Nézzünk meg egy helyi levelezőlapot a második csoportból Ezt március 26-án dobták be a postaládába a 62-es hivatal előtt, mert látszólag elég volt 18 fillér. Sajnos nem, 12 fillér hiányzik az új tarifához, 2x12 fillér = 24 fillér portó. A lapot egyébként már december 27-én megírták, az ostrom alatt szünetelő posta miatt csak márciusban adták fel, meghallván hogy újra van kézbesítés. Közben viszont felemelték a díjakat.

4. ábra Levelezőlap Budapest 62-ről, március 26.

Érdemes egy pillantást vetni a következő ábrára. Ezt a lapot is Pesten adták fel március 30-án, de Pakson lett megírva egy héttel azelőtt, egy Pestre utazó személlyel felküldték, aki aztán az új budapesti tarifa szerint adta fel egy 30 filléres Kossuth-bélyeggel bérmentesítve a már működő 9-es postahivatalnál.

5. ábra. Képeslap Paksról, március 23/30. Budapest 9.

Egy helyi ajánlott levelet láthatunk a következő ábrán. A régi, 1944-es tarifa szerint 70 fillér kellett volna rá. /20 fillér Hl. + 50 helyi ajl./ Az új, budapesti tarifa szerint a duplája kellett: 40 fillér Hl. + 1 P helyi ajánlás, így jön ki az 1 P 40 fillér díj, melyet egy pár 70 filléres Lorántffy Zsuzsannával róttak le. A levél sajnos visszament a feladóhoz, mert a címzett, egy standos a Nagyvásártelepen "nem működik"!

6. ábra. helyi ajánlott levél már. 7-ről, 1 P 40 fillér bérmentesítve Budapest 62.

Egy másik helyi levél feladójának nem volt annyi szerencséje. A szép cégfejes borítékon a régi 1944-es tarifa díszeleg, a helyi levél 20 fillér volt, de most már 40 fillér kellett volna, ezért a 20 fillér hiány 2x = 40 fillér portó.

Mint látjuk, a Posta kalkulációja helyes volt, és bőven jött a portós bevétel. A későbbi infláció egyik szakaszából sem láttam annyi portós küldeményt, mint ebből a két hónapból.

7. ábra. Helyi levél Budapest 72. április 4-röl.
20 fillér franko. 40 fillér portó

HARMADIK CSOPORT

Budapesten feladott távolsági küldemények.

Doktor Bilkei Gorzó Nándornak abban az időben egy élelmiszer üzeme volt. A nagy éhínség miatt nem csoda, hogy nagy levelezése volt, sokan kérték segítségét. De a sok küldemény szegénynek egy ráfizetés volt. Egy ilyen levelezőlapot nézzünk meg a következő ábrán.

A lapot a budapesti 114-es postán adták fel, március 29-én. A hó vége felé egyre több hivatal vette fel tevékenységét, így a 114-es is. A lapot látszólag helyesen bérmentesítették, /az új levelezőlap tarifa 30 fillér/ de mégsem, mert Rákospalota a vámhatáron kívül fekve 40 fillért igényelt volna. Így 10 fillér hiány 2x = 20 fillér portó.

8. ábra. Levelezőlap március 29-ről,
Budapest 114-es bélyegzővel Rákospalotára

A következő látványos darab Visnyovszki Gábor jóvoltából került a gyűjteményembe.

Egy Budafokra szóló lap, melyet érdekes módon a posta március 7.-én már kézbesítésre elfogadott. Azt írja valaki, hogy megpróbált Budafokra lejutni, “de még nem lehet”. A lap díja 40 fillér + ajánlás 1 Pengő 40 fillér = 1 Pengő 80 fillér !

9. ábra. Ajánlott lap Budapest 4.-röl, március 7.

Itt említem meg, hogy Budapestnek akkoriban csak 14 kerülete volt. Zugló volt a 14-edik. Nagy-Budapest csak 1950-ben jött létre a peremkerületek bevonásával.

NEGYEDIK CSOPORT

Vidéken feladott, Budapestre szóló küldemények. Ezek nagy ritkaságok.

Az első levél megint egy Bilkei Gorzó darab, melyet Zebegényben írtak /üdülőhely a Dunakanyarban/ és valakivel elküldték, aki valamilyen alkalmi fuvarral elvergődött Újpestig, ott egyszerűen bedobta a postaládába. Mivel a vámhatáron kívüli levelekre 60 fillér kellett volna, a portó ennek duplája, 2x60 fillér.

Fent balra láthatjuk Pákozdi jegyzetét: „45.III.9. Tl. (0,30 P.) T 60 fill.“ Mint említettem, ő nem tudhatott a budapesti tarifa létezéséről, így nem értette, miért van 2x60 fillér rajta.

Meglepő az újpesti posta működése már március 9-én!

10 ábra. Bélyeg nélküli levél Rákospalotára.
1 P 20 fillér portóval, március 9-ről

A következő levelezőlapot Gyömrőn adták fel és kivételesen a helyes bérmentesítést mutatja, távolsági levelezőlap: 40 fillér.

Akkoriban a levelezés főleg levelező-, esetleg képeslapon történt. Ezek általában otthon raktáron voltak, míg levélpapír és boríték privát kézben ritkának számított.

Érdekes, hogy március hó végén már Gyömrőn is volt postaszolgálat. Ennek az lehet a magyarázata, hogy vidéken a pusztítás nem volt olyan nagyfokú, mint Budapesten és az újrabeindulás inkább csak szervezési kérdés volt. Az új tarifa, melynek Pesten olyan nagy sikere volt, lassan kiterjedt a fővárostól keletre fekvő településekre is.

11. ábra. Levelezőlap Gyömrőről, már. 27-ről

A Szegeden feladott benyomottas nélküli lapon az ott továbbra is érvényes 18 fillért ragasztották fel, így Pestszenterzsébeten a hiányzó 22 fillérért 44 fillér portót kellett fizetni, melyet a helység 1.-es postája hosszúbélyegzőjével értéktelenítettek. Szöveg fent balra: «most már jön a posta».

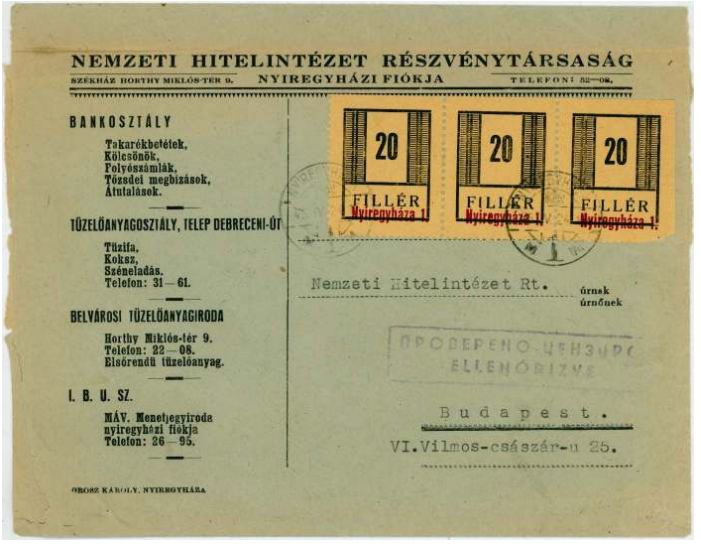

12. ábra. Levelezőlap Szeged 1-röl, április 18-ról

Mint értékes különlegességet, bemutatok egy nyíregyházi levelet, mely Budapestre szól április 24-i dátummal feladva, és amelyik a 60 filléres budapesti tarifa szerint a nyíregyházi helyi bélyegek II. kiadása bélyegeivel van bérmentesítve. A Nyíregyháza 1M bélyegző ismeretes valódi levelekről. Lila cenzúrabélyegző: cirill szöveg és: „Ellenőrizve."

A bélyegek felül és jobboldalt nincsenek fogazva. E kiadás bélyegei 1945 áprilisában kerültek forgalomba.

Nyíregyházán az ottani megemelt helyi tarifa szerint akkoriban 40 fillér elegendő lett volna. A 60 filléres díj teljesen egyértelműen a budapesti helyi tarifa miatt lett beszedve. Láttam azonban olyan nyíregyházi leveleket Budapestre, amelyeken csak ott szükséges 40 fillér van és mégis megportózatlanul elhozták a címzettnek.

13. ábra. Levél a nyíregyházi helyi kiadás bélyegeivel április 24-ről, Budapestre

ÖTÖDIK CSOPORT

Pestkörnyéki küldemények, odavaló címzésekkel.

A postaszolgálat, mint említettem, rohamosan bevezetődött a pestkörnyéki hivatalokban is. Alag községben /híres volt ügetőpályájáról/ már március 15-ről is találunk levelet, az új távolsági tarifával, 60 fillérrel bérmentesítve, Vácra küldve.

A volt postamester valószínűleg a frontátvonulással elmenekült, és a bélyegzőt magával vitte, mert a levélen egy provizórikus bélyegzőt láthatunk, mellette egy látszólag posztóból kivágott vörös csillag lenyomata ékeskedik. Ez az alagi elöljáróság 120%-os elvtársainak lehet a műve, ezt más ottani borítékon is megtalálhatjuk.

A betűket egy gyermekjátéknak szánt kézi nyomdával szedték.

Hasonló vörös csillagot a zentai 1944-es helyi kiadás bélyegein találhatunk.

14. ábra. Levél Alagról, 60 fillérrel, Vácra. március 15-ről

Még egy alagi küldeményt mutatok be a következő ábrán, egy helybeli képeslapot küldtek Lengyeltótiba, Somogy megyébe, április 10-én, a budapesti tarifa szerint 40 fillérrel bérmentesítve,

Alag helységet ma már hiába keressük a térképen, már beolvadt Dunakeszi községbe.

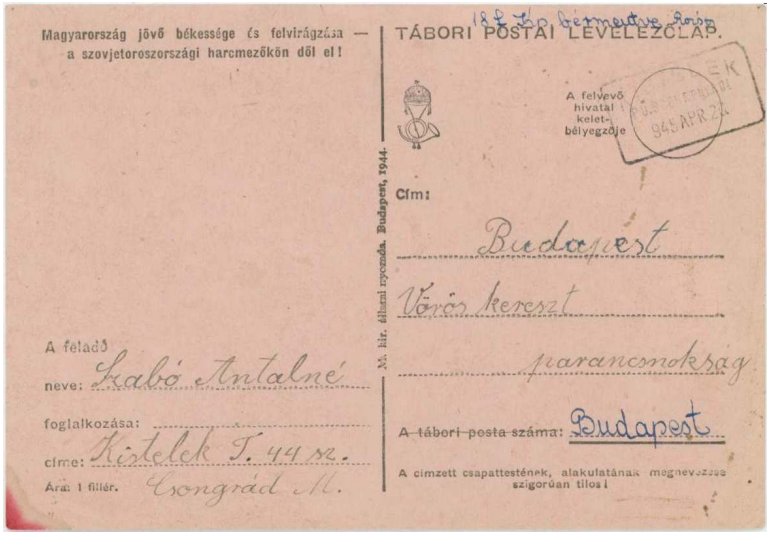
15. ábra. Képeslap Alagról
40 fillérrel Lengyeltótiba, április 10-ről

KÜLÖNLEGESSEGEK

Egy áthúzások nélkül túlélt tábori postai levelezőlap is figyelmet érdemel. Kisteleken adták fel, ahol szintén eltűnt a bélyegző, mert a „P U LEVÉLSZEKRÉNYBŐL“ szöveget mutatja, de a helykelet bélyegzőt helyettesíti. Honnan tudjuk? Mert kézírással ott van felül, hogy „18 f kp. bérmentve, Rózsa“ Tehát a lapot a hivatalban adták fel. A bélyegző mellett a bélyegeket is elvitte az elmenekült postás.

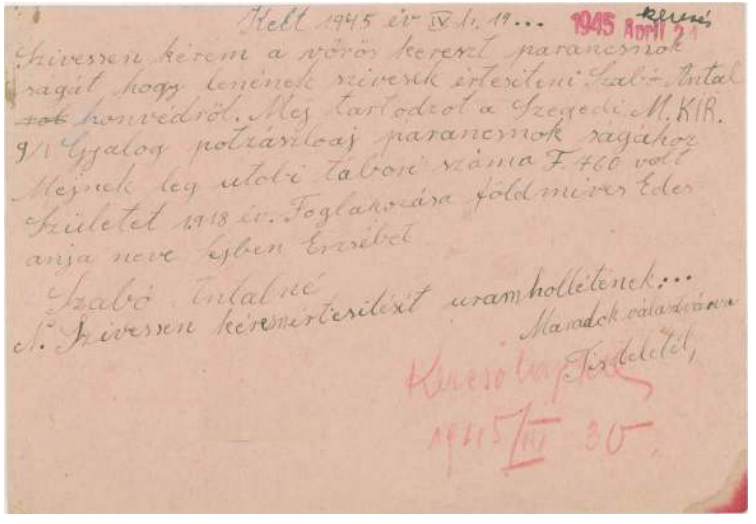
A lapot április 20-án adták fel Budapestre, mégsem portózták meg. Miért? Mert a Vöröskereszt és a többi hivatalos szervezet

teljes levelezése, úgy a beérkező, mint a kimenő posta, abszolút bérmentes volt. Több ilyen lapot találtam vagy alul-, vagy sehogy sem bérmentesítve, sehol sincs rajtuk portóbélyeg.

16. ábra. Tábori posta lap Kistelekről
45. április 20-ról a Vöröskeresztnek, 18 fillérrel.

A lapon egy honvéd sorsáról kérdezi felesége a Vöröskeresztet, “szivessen kérem értesítését uram hollétének...” Érdemes egy percre elgondolkodni, mennyi aggódás és félelem van e sorok mögött... A Vöröskereszt feldolgozási jegyzete a túloldalon: “Keresőlap 45. IV.30.”

A következő levél 45. április 12-én íródott Budapesten, és az akkor érvényben volt tarifa szerint 60 fillérrel lett bérmentesítve. De valamilyen okból kifolyólag csak május 4-én került feladásra, amikor az első inflációs tarifa szerint 1 P kellett volna rá, mégis elfogadta a posta. Robert Morgan könyve szerint az első tarifánál nem volt hivatalosan türelmi idő, azonban ilyen esetekben a postások az előző tarifa szerint helyesen frankírozott leveleket pár nappal az új tarifák bevezetése után még elfogadták, mint ezt a levelet is. Rendkívüli érdekesség: Budapesti tarifa, 1. infla-tarifa türelmi idő!

A tartalomból kiderül, hogy a levélíró eléggé jobboldali beállítottságú volt, ezt mutatja a bérmentesítés összeállítása is: Árpád, Patrona Hungariae, Szent Korona...

17. ábra. 60 filléres bérmentesítés
Budapestről Zirc-re május 4-ről

A RÁKOSSZENTMIHALYI PORTÓ-PROVIZÓRIUM

Utoljára hagytam egy érdekességet, mely a portógyűjtőket fog elsősorban érdekelni. A rákosszentmihályi postán nem volt portóbélyeg raktáron. és úgy segítettek magukon, hogy a frankóbélyegeket egy 20 mm-es átmérőjű „Porto“ körbélyegzővel utánfizetésre felhasználták. Hogy ez nem csak egy rövid ideig volt így, azt abból láttam, hogy még a milliárdos időből is előfordult ilyen szentmihályi portóbélyegző forgalmi bélyegen.

A következő ábrán egy képeslapot látunk a budapesti tarifa szerint 30 fillérrel ellátva, csakhogy Rákosszentmihály a vámhatáron túl feküdt, így 40 fillér kellett volna rá, a hiányzó 10 fillér portóját a 20 filléres Szent Korona bélyeggel rótták le, „Porto“ egykörös bélyegzővel.

18. ábra. Levelezőlap Budapest 9.-röl, március 24.-iki dátummal.

Egy levél Recskről, március 19-ről, a 44-es tarifa szerint 30 fillérrel látszólag helyesen bérmentesítve. A budapesti tarifa szerint 30 fillérrel több kellett volna, ezért utánfizetés 2x30 fillér a Szent Korona bélyegekkel és „Porto“ bélyegzéssel.

19. ábra. Levél Recskről, 60 fillér portó-provizóriummal

Végül, a pesti tarifa utolsó napi, du. 2 órai felhasználása:

20. ábra. Helyi ajánlott levél, melyen az 1 Pengő 40 fillér tarifát látványos Kossuth-Kinizsi frankatúrával rótták le. A címoldalon az 5-ös Posta bélyegzője a tarifa utolsó napi, április 30-i feladási dátumát mutatja, míg a hátoldalon a 112-es posta két nappal későbbi, május 2-i érkezési bélyegzése látható.

ÖSSZEFOGLALÁS

Közel 67 év után fény derül sok látszólag érthetetlen bérmentesítésre és megportózásra 1945. március-áprilisából. Hangsúlyozom, hogy a budapesti tarifa nem inflációból ered, hanem az alkalmazottak bérének biztosítása tette szükségessé, ezért az 1-27 infla tarifabeosztást megtarthatjuk.

Az új tarifa bevezetése más médium hiányában a Népszava március 2-i számában a 2. oldalon lett meghirdetve, más nyomát nem találjuk.

Emeljünk kalapot az akkori postások hősi kiállása előtt, akik a lehetetlent is lehetővé tették a romokban heverő fővárosban. Örülök annak, hogy mint ezen idők akkor 11 éves korú szemtanúja e munkával autentikus összefoglalást nyújthatok az érdeklődőknek.

Mivel e munka az első magyarországi közzététel, megjegyzések, kiegészítések várhatók. Ehhez kérem gyűjtőtársaim segítségét.

Irodalom:

Robert. B. Morgan: Hungary´s Hyperinflation 1945-46, Collectors Club, Chicago 2003.

Pákozdi László: A magyar bélyegek Monográfiája, V. kötet. Budapest 1967.

Dr. Bernáth Gábor cikkei a Bélyegvilágban.

LÉGIPOSTA AZ 1946. ÉVI HIPERINFLÁCIÓ IDEJÉN

ROBERT B. MORGAN, LOS ANGELES

Ez a frissített változata annak a cikknek, amely a *The Hungarian Hyperinflation 1945-1946 (A Magyar Hiperinfláció 1945-1946)* című könyvben jelent meg. Szerzője Robert B. Morgan, szerkesztője John M. Hotchner, és a The Collectors Club of Chicago. U.S.A. adta ki 2003-ban.

A magyar légiposta szolgáltatás (belföldi és külföldi) 1944 elején megszűnt. A külfölddel kapcsolatos légiposta újraindításának története igen érdekes és érdemes vele foglalkozni.

A haditevékenységek megszűnését követően a nagyobb amerikai légitársaságok Budapestet a légi hálózati vonalaik forgalmi gócpontjává akarták tenni. Terveik szerint Budapest az Amerikai Egyesült Államokból, Angliából és Németországból induló/érkező, és a Közel-Keletre illetve Ausztráliába irányuló útvonalaik fontos gócponti állomása lett volna.

A magyar bábkormány szovjet jóváhagyással buzgón igyekezett létrehozni az engedélyeket, de az utolsó pillanatban a szovjet hadvezetőség megtiltott akármilyen légijárati engedély kiadását.[1] Az amerikai légitársaságok tudomásul vették a tárgyalások meghiúsulását, és rögtön Bécsbe helyezték a tervezett légiforgalmi gócpontot. A Szovjetuniónak köszönhetően ebben az időben nem volt Magyarországról induló, vagy oda érkező polgári légijárat. Bár a katonai tevékenységek megszűntek, egy teljes éven át, egészen 1946. május 1-ig nem engedélyezték a Magyar Posta számára légipostai kapcsolat létesítését más országokkal.

A légipostát postai rendelettel[2] szigorúan szabályozott és ellenőrzött rendszert fektettek le, amely magába foglalta, hogy Magyarországon csak egyetlen postahivatal, a Budapest 72. számú (a Keleti pályaudvarnál lévő) postahivatal vehetett fel légipostai küldeményeket.

A díjat készpénzben kellett megfizetni, mindig az Arany Frank napi árfolyamának megfelelően. Az Arany Frankot, a Magyar Nemzeti Bank által megadott napi hivatalos árfolyamán kellett Pengőre átszámolni (lásd 4. táblázat).

A felsorolt európai országokba (lásd 2. táblázat) 10 grammonként szabták meg a tarifát, az Európán kívüli országokba 5 grammonként. A súlyhatár levelenként egységesen 20 gramm volt. Csak levelek küldését engedélyezték. Emellett a szabályozás[2] kimondta, hogy „… Légi küldemények egyelőre kizárólag a Budapest 72 sz. Postahivatalnál adhatók fel. Nevezett hivatalnál is csak korlátozott mennyiségben lehet ilyen küldeményeket feladni. Ha a napközben feladott küldemények az arra a napra engedélyezett mennyiséget elérik, a hivatal a felvételt azon a napon beszünteti, és csak másnap folytatja … ”.

Bár a P.R.T. rendelkezések nem említik, de más, meg nem erősített források alapján annyi ismert, hogy a napi megengedett mennyiség

[1] ‘Between Russia and the West: Hungary and the Illusions of Peacemaking 1945-46’ szerző: Stephen D. Kertesz, 1986.

[2] P.R.T. 1946. április 23-i 24. szám, 216.493/4 számú rendelet

‘200’ volt. Hogy ez a ‘200’ db/napot jelentett, vagy gramm/napot, nem tudjuk. E cikk írásának napjáig (2012. február) csak azt a tényt ismerjük, hogy az egy napon feladott legtöbb levél és a legnagyobb összsúlyú levélmennyiség is a 15. tarifa periódusban, május 17-én került elküldésre: 3 levél, összesen 32 gramm súllyal. A feladott levelek csekély száma és a rendkívül magas díjak alapján a szerző feltételezi, hogy a korlátozást naponta grammban határozták meg. Az egyértelmű választ még keressük.

Az U.P.U. egyezmény a légiposta levelek nemzetközi leszámolását (svájci) Arany Frankban (AF) írta elő. Ezért az Arany Frankban előírt légiposta pótdíjat a szokásos (külföldi levél) díján felül kellett megfizetni. 1946. május 1-én egy AF 50 millió Pengőt ért (lásd 3., és 5. táblázatokat).

Amint már említettük, a feladónak Pengőben (P) kellett fizetnie a napi AF árfolyamnak megfelelően. 1946. július 12-én a Magyar Posta a hivatalos pénznemet Adópengőre (AP) változtatta, mégis (ezen idők zűrzavarára jellemzően) a naponta közzétett átváltási számok továbbra is Pengő-Arany Frank viszonylatban voltak feltüntetve egészen július 20-ig. Emiatt július 12. és 20. között a postai alkalmazottaknak egy másik számítást is el kellett végezni, először átszámolni az Arany Frankot Pengőre, majd Adópengőre (lásd 4. és 5. táblázat, és 9. kép) Egy ilyen komplikált átszámítást nem kis teljesítmény volt elvégezni! Egy ilyen levél megfejtéséhez mindezen kalkulációkkal tisztában kellett lennie (lásd 1, 3, 4. és 5. táblázat).

Ezen légiposta levelek ritkaságát mutatja, hogy 66 év elteltével is csak 59 küldemény ismert (lásd 1. táblázat). 1995-ben e cikk írója és a néhai dr. Szilágyi Pál egy nemzetközi kérdőívet körzöttek a hiperinfláció gyűjtői között. Azóta is az újonnan felfedezett küldemények nyilvántartásba vétele egy folyamatos munka.

Minden ismert légipostai levél (kivéve egyet, lásd 2. kép) “Készpénzzel bérmentesítve” bélyegzővel volt ellátva. Mindegyikre, kivéve egyet ‘LÉGIPOSTA/PAR AVION’ légiposta ragjegyet ragasztottak. A piros, téglalap alakú ‘TAXE/PERCUE’ (postai díj fizetve) jelzés néha hiányzik. Minden készpénzzel fizetett küldeményen fekete ‘Légiposta’ és piros ‘Készpénzzel bérmentesítve’ kör alakú helykelet bélyegző található. A levél súlya, az Arany Frank és a díj megfizetése kézírással szerepel a postai alkalmazott aláírásával együtt.

Ezeknek az ütött-kopott, nem túl attraktív, bélyeg nélküli borítékoknak a többségét valószínűleg nem őrizték meg a címzettek, hanem eldobták. Azt is érdemes megjegyezni, hogy a postai díj minimalizálása érdekében a légiposta borítékok nagyon vékony, így sérülékeny anyagból készültek. Ezek a légiposta levelek nem csak a magyar hiperinfláció gyűjtői által keresettek, hanem a magyar postatörténet és a légiposta gyűjtői számára is. Egy dolog azonban biztos: a hiperinfláció három utolsó hónapjának légiposta levelei igazi “csemegék”.

Útvonal. Mivel nem volt közvetlen légi összeköttetés a Nyugattal, igazi kihívás a gyűjtőknek kitalálni a légiposta levelek útvonalát a feladás helyétől a címzettig. Még mindig vitatott, hogy 1946. május 1. és június 16. között mely légitársaságokat használták, és mely külföldi városok továbbították a magyar légiposta leveleket. Egészen 1997-ig nem volt érdemi bizonyítékunk,[3] mert nem találtunk ebből az időszakból olyan levelet, amelyen feltüntették volna az útvonalat. Jelen cikk szerzője ekkor fedezett fel egy ilyen levelet, amely megvilágította ezt a fontos kérdést (lásd 1. kép).

Nagyon fontos, hogy olvasóink jelezzék bármely olyan légiposta levél létezését, amely még nem szerepel az 1. táblázatban, hogy felvehessük a listára. A MAFITT-on keresztül e-mailben, szóban vagy papír alapon várjuk az információkat.

[3] Victor J. Berecz, Jr., *The Pioneer Period of Hungarian Air Mail, 1996.*

1. kép

A felfedezett levél

A Pan Am Prága-New York járatának első napja

Útvonal: Bécs, Brüsszel, London, Limerick (Shannon) Írország, Gander Új-Fundland

Budapest, 1946. június 14. Az Észak-Amerikával való közvetlen légikapcsolatok visszaállítása előtti időszak légi útvonalait csak most kezdjük felderíteni. Ez a levél földi úton került Budapestről Prágába. 1946. június 17-én kapott Prága-New York bélyegzést (**F18L típus**). New Yorkba a Pan Am légitársaság szállította. New York helykelet bélyegzője a hátoldalon található: 1946. június 18. du. 1:30. A szabályozás alapján megengedett maximális súly 20 g volt.

A borítékot New Yorkba címezték, és a Pan Am[4] Prága-New York járatának „Első repülés" körbélyegzője van rajta (1946. június 17.). Végül is ez a dokumentum tisztázta a rejtélyt, hogy ezeket a leveleket először Budapestről valamilyen szállítóeszközzel (vonattal vagy közúton) Prágába szállították, majd a Pan Am repítette el a végső címre.

1b. kép

További feltevések léteznek[5] arról, hogy milyen útvonalakon és mely légitársaságok (BOAC, QUANTAS, KLM?) szállították a magyar légiposta leveleket Prágából vagy Bécsből Svédországba (2. kép) vagy Ausztráliába/Új-Zélandra (3. kép), ezeket a leveleket a következő oldalon lehet látni.

Külföldi levél ……..... **16.000 Milpengő**

Légiposta díj tarifája: 1 Arany Frank / 5 g
20 g / 5 = 4 Arany Frank

4 Arany Frank x 500,000 Milpengő ..... **2.000.000 Milpengő**

Fizetett díj:….. **2.016.000 Milpengő**

Ezen a napon az Arany Frank árfolyama 500.000 Mil(lió) Pengő volt. A tarifa Pengőben: 2.016.000.000.000

[4] Pan American Airlines
[5] Frank Bowden, *The News of Hungarian Philately, 1996.*

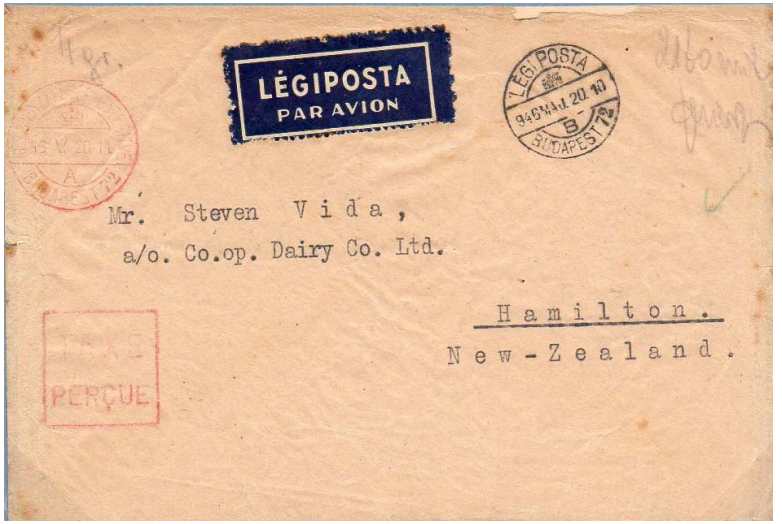
2. kép

1946. június 9. Budapest, 9 g-os légiposta levél Svédországba

Légiposta tarifa Svédországba 10 grammonként 0.10 Arany Frank.
A Pengő/Arany Frank átváltás 1946. június 8-9-én:
100.000.000.000 Pengő = 1 Arany Frank

Külföldi levél díja 20 g-ig ….....	**1.600 Milpengő**
Légiposta díj 0.1 Arany Frank	**10.000 Milpengő**
Fizetett díj:.....	**11.600 Milpengő**

(11.600.000.000 Pengő)

3. kép

1946. május 20. Budapest, 4 g-os légiposta levél Új-Zélandra

Földi úton továbbítva Budapestről Prágába, onnan pedig légi úton Új-Zélandra, valószínűleg a KLM járatával

Az Új-Zélandra küldött levelek tarifája volt a legmagasabb minden ország közül: 2 Arany Frank / 5g
A Pengő/Arany Frank átváltási árfolyam május 19-20-21-én:
1.000.000.000 Pengő = 1 Arany Frank

Külföldi levél 4 g ….....	**160.000.000 Pengő**
Légiposta díj 2 Arany Frank	**2.000.000.000 Pengő**
Fizetett díj:…...	**2.160.000.000 Pengő**

Az időszak legkorábbi ismert légiposta dátuma

4. kép

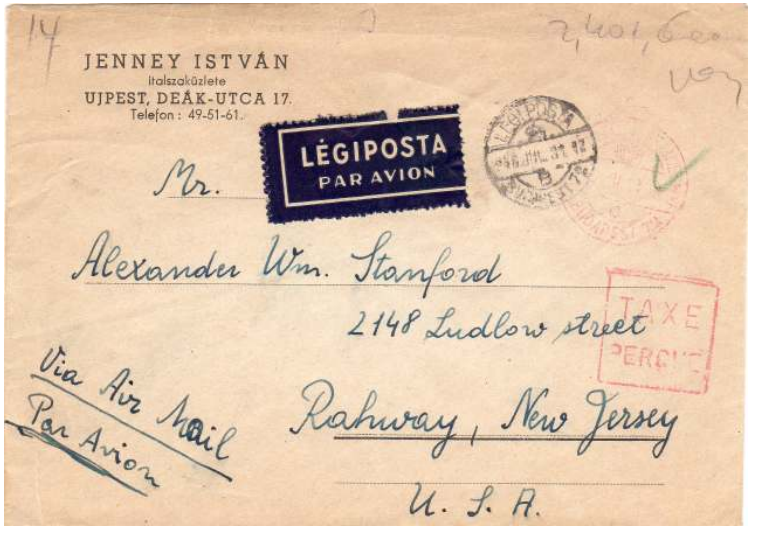
1946. május 2. Budapest, 5½ g-os levél Los Altosba (USA)

Légiposta díj / 5g = 1 Arany Frank (AF)
1946. május 2-án az átváltási árfolyam:
1 Arany Frank = 50 Milpengő (50.000.000 Pengő)

Külföldi levél díja……..……	**8 Milp.**
Légiposta díj 5½ g után = 2 AF	
1946. május 2-án ..……	**100 Milp.**
**Fizetett díj:……..... **	**108 Milp.**
	(108.000.000 Pengő)

Milp = millió Pengő
AF = Svájci Arany Frank

A hiperinfláció utolsó napja

5. kép

1946. július 31. Budapest, levél New Jerseybe (USA)

Légiposta díj az USA-ba: 1 Arany Frank / 5g
1 Arany Frank 1946. július 31-én: 800,000,000 Adópengő (AP)
1 Adópengő = $200x10^{19}$ Pengő

**Külföldi levél díja …..... **	**1.600.000 AP**
Légiposta díj július 31-én 14 g után	
**3 Arany Frank……. **	**2.400.000.000 AP**
**Fizetett díj:..... **	**2.401.600.000 AP**
(4.803.200.000.000.000.000.000.000.000.000 Pengő)	

AP = Adópengő

6. kép

1946. július 24. Budapest, a 27. periódus elsőnapi borítékja

5 F = Valószínűleg a postás jelzése: 5. emelet (5th floor)

Külföldi levél díja 20g-ig ……..……... 1.600.000 AP

Légiposta díj az USA-ba 5 g-ig 1 AF

1 Arany Frank1946. július 24-én **150.000.000 AP**

Fizetett díj:……..... **151.600.000 AP**

E napon a Pengő/Adópengő átváltási árfolyam $120x10^{18}$ volt.

A fizetett Adópengő összeg átszámítva Pengőre:
18.192.000.000.000.000.000.000.000.000 Pengő

7. kép

1946. július 26. Budapest, levél Los Angelesbe (USA)

Légiposta leveleket csak a Budapest 72. számú postánál vettek fel
Kézírással 3 g (súly); és "1,-" = 1 Arany Frank

Csak két nap a különbség a tarifák között!

Külföldi levél díja 20g-ig ……. 1.600.000 AP

Légiposta díj az USA-ba 5 g-ig 1 AF

1 Arany Frank 1946. július 26-án … 450.000.000 AP

Fizetett díj: ……..... 541.600.000 AP

Ezen a napon a Pengő/Adópengő átváltási árfolyam $700x10^{18}$ volt.

8. kép

1946. június 19. Budapest, levél Londonba (Anglia)

A légiposta díja Angliába 0.10 Arany Frank / 10 g (10 Arany Centimes / 10 g)

1 Arany Frank = 5 millió Milpengő (5 billió Pengő)

Külföldi levél díja…….....	**80.000 Milpengő**
Ajánlott levél díja…..…….....	**160.000 Milpengő**
Kétszeres súlyú légiposta díj	
0.20 Arany Frank	**1.000.000 Milpengő**
Fizetett díj:……	**1.240.000 Milpengő**
(1.240.000.000.000 Pengő)	

9. kép

1946. július 15. Budapest, levél az USA-ba

1946. július 15-én 1 Arany Frank = 8.890.000 AP [6]

Külföldi levél díja 20 g-ig …..…..	**80.000 AP**
Légiposta díj az USA-ba 5g-ig 1 AF	
Súly 10 g = 2 Arany Frank	**17.780.000 AP**
Fizetett díj:……..	**17.860.000 AP**
(241.110.000.000.000.000.000.000 Pengő)	

[6] 1946. július 15-én 1 Arany Frank 120.000 trillió Pengőt ért, 1 Adópengő pedig *$135x10^{14}$ Pengőt. Az Adópengő összeg kiszámításához a postai alkalmazottnak el kellett osztania 120.000 trilliót 13.500 billióval és az így kapott 8.888.888 összeget kerekítette 8.890.000 Adópengőre.*

1. táblázat: Az ismert 59 légiposta levél listája* (frissítve 2012 februárjában) **időrendi sorrendben** (*jelmagyarázat a 25. oldalon*)

Időszak	1946	Súly	Rendeltetési cím	Ország	Tarifa		
14	Május 2.	5 ½ g	Los Altos, CA	USA	108.000.000	Pengő	
14	Május 2.	12 ½ g	San Francisco	USA	158.000.000	Pengő	
14	Május 4.	3 ½ g	Cleveland	USA	78.000.000	Pengő	
14	Május 6.	5 g	New York	USA	108.000.000	Pengő	
14	Május 7.	5 ½ g	East Orange, NJ	USA	208.000.000	Pengő	
14	Május 8.	7 g	Philadelphia	USA	308.000.000	Pengő	
15	Május 10.	9 ½ g	Patterson	USA	340.000.000	Pengő	
15	Május 11.	4 g	New York	USA	290.000.000	Pengő	
15	Május 11.	5 g	Jackson Heights	USA	290.000.000	Pengő	
15	Május 11.	8 g	New York	USA	540.000.000	Pengő	
15	Május 12.	5½ g	New York	USA	540.000.000	Pengő	
15	Május 16.	12 g	Los Angeles	USA	540.000.000	Pengő	
15	Május 17.	7 g	New York	USA	500.000.000	Pengő	
15	Május 17.	10 g	Stockholm	Svédország	90.000.000	Pengő	(90 Milp)
15	Május 17.	15 g **	Jersey City	USA	1.620.000.000	Pengő	
15	Május 18.	6 g	Bronx	USA	1.640.000.000	Pengő	
16	Május 20.	4 g	Hamilton	Új-Zéland	2.160.000.000	Pengő	
16	Május 20.	3½ g	Arlington	USA	1.160.000.000	Pengő	
16	Május 21.	8 g	New York	USA	2.160.000.000	Pengő	
16	Május 21.	6 g	Los Altos	USA	2.160.000.000	Pengő	
16	Május 22.	5 g	Hollywood	USA	2.160.000.000	Pengő	
16	Május 25.	4½ g	Sydney, NSW	Ausztrália	6.160.000.000	Pengő	
17	Május 27.	5 g	New York	USA	6.480.000.000	Pengő	
17	Május 27.	4 g	New York	USA	6.480.000.000	Pengő	
17	Május 29.	4 g	Los Angeles	USA	10.480.000.000	Pengő	
17	Május 30.	3½ g	New York	USA	10.480.000.000	Pengő	
18	Június 1.	5 g	New York	USA	13.600.000.000	Pengő	
18	Június 1.	4 g **	Newark	USA	16.800.000.000	Pengő	
18	Június 3.	10 g	Harefield	Anglia	4.100.000.000	Pengő	

Periódus	1946	Súly	Rendeltetési cím	Ország	Tarifa		
18	Június 9.	9 g ##	Stockholm	Svédország	11.600.000.000	Pengő	
19	Június 11.	10½ g	New York	USA	616.000.000.000	Pengő	
19	Június 14.	16 g	New York	USA	2.016.000.000.000	Pengő	
19	Június 16.	6½ g	London	Anglia	166.000.000.000	Pengő	
20	Június 17.	19 g	London	Anglia	380.000.000.000	Pengő	
20	Június 19.	7 g #	Stockholm	Svédország	580.000.000.000	Pengő	
20	Június 19.	4½ g	New York	USA	5.080.000.000.000	Pengő	
20	Június 19.	12 g **	London	Anglia	1.240.000.000.000	Pengő	
20	Június 22.	8 g	New York	USA	20.080.000.000.000	Pengő	
21	Június 24.	4 g	New York	USA	21.600.000.000.000	Pengő	=21.6 billió
21	Június 24.	6 g	New York	USA	41.600.000.000.000	Pengő	
21	Június 26.	3 g	New York	USA	81.600.000.000.000	Pengő	=81.6 billió
21	Június 27.	4½ g	Hammond	USA	201.600.000.000.000	Pengő	=201.6 billió
21	Június 29.	7 g	London	Anglia	100.480.000.000.000	Pengő	
23	Július 6.	5 g	Melbourne, Vic.	Ausztrália	20.008.000.000.000.000.000	Pengő	= 20 trillió
24	Július 11.	4 g ***	New York	USA	2.001.200.000.000.000.000.000	Pengő	= 2001 trillió +
24	Július 11.	4 g	Vineland	USA	2.000.400.000.000.000.000.000	Pengő	= 2000 trillió+
25	Július 14.	5 g	New York	USA	9.320.000	Adópengő	
25	Július 14.	3 g	Sydney, NSW	Ausztrália	13.940.000	Adópengő	
25	Július 15.	10 g	Ventnor City	USA	17.860.000	Adópengő	
25	Július 16.	5 g	New York	USA	12.580.000	Adópengő	
25	Július 17.	8 g	London	Anglia	2.090.000	Adópengő	
26	Július 18.	7.5 g	Kosta	Svédország	2.100.000	Adópengő	
26	Július 18.	4 g	New York	USA	17.100.000	Adópengő	
26	Július 20.	5 g	Newark	USA	30.400.000	Adópengő	
26	Július 20.	5 g	Sydney, NSW	Ausztrália	45.400.000	Adópengő	
27	Július 24.	5 g	New York	USA	151.600.000	Adópengő	
27	Július 25.	5 g	Sydney, NSW	Ausztrália	226.600.000	Adópengő	
27	Július 26.	3 g	Los Angeles	USA	451.600.000	Adópengő	
27	Július 31.	14 g	Rahway, NJ	USA	2.401.600.000	Adópengő	

2. táblázat: Az európai és tengerentúli országokkal újraindított légiposta és a vonatkozó díjszabás

Ausztrália, (csak New South Wales)	/ 5 g	1.50 Arany Frank
Ausztrália, minden más terület	/ 5 g	2.00 " "
Brit India	/ 5 g	1.50 " "
USA	/ 5 g	1.00 " "
Észak-Borneó, (Brunei és Sarawak)	/ 5 g	1.00 " "
Kanada	/ 5 g	1.00 " "
Új-Zéland	/ 5 g	2.00 " "
Franciaország	/ 10 g	0.10 " "
Írország	/ 10 g	0.10 " "
Nagy-Britannia	/ 10 g	0.10 " "
Svédország	/ 10 g	0.10 " "
Szovjetunió	/ 10 g	0.10 " "

3. táblázat: Pengő / Arany Frank átváltási árfolyamok a hiperinfláció időszakában (1946. május 1. – július 31.) Az **Arany Frankra** vonatkozó hivatalos árfolyamokat a következő napokon tették közzé**:**[7]

1946. április 28.	50.000.000	(50 millió Pengő)
Május 3.	70.000.000	
Május 5.	100.000.000	(100 millió Pengő)
Május 8.	150.000.000	
Május 11.	250.000.000	
Május 15.	500.000.000	(500 millió vagy Milpengő)
Május 18.	800.000.000	
Május 19.	1.000.000.000	(1 ezer Milpengő)
Május 22.	2.000.000.000	(2 ezer Milpengő)
Május 25.	4.000.000.000	(4 ezer Milpengő)
Május 26.	6.000.000.000	(6 ezer Milpengő)
Május 28.	10.000.000.000	(10 ezer Milpengő)
Május 31.	12.000.000.000	(12 ezer Milpengő)
Június 2.	25.000.000.000	(25 ezer Milpengő)
Június 6.	40.000.000.000	(40 ezer Milpengő)
Június 7.	60.000.000.000	(60 ezer Milpengő)
Június 8.	100.000.000.000	(100 ezer Milpengő)
Június 11.	200.000.000.000	(200 ezer Milpengő)
Június 14.	500.000.000.000	(500 ezer Milpengő)
Június 16.	1.500.000.000.000	(1 millió 500 ezer Milpengő)
Június 19.	5.000.000.000.000	(5 millió Milpengő=5 billió)
Június 22.	10.000.000.000.000	(10 millió Milpengő=10 billió)
Június 23.	20.000.000.000.000	(20 millió Milpengő=20 billió)
Június 25.	30.000.000.000.000	(30 millió Milpengő=30 billió)
Június 26.	80.000.000.000.000	(80 billió Pengő)
Június 27.	200.000.000.000.000	(200 billió Pengő)
Június 28.	1.500.000.000.000.000	(1ezer 500 billió Pengő)
Június 29.	10.000.000.000.000.000	(10 ezer-billió Pengő)
Július 2.	30.000.000.000.000.000	(30 ezer-billió Pengő)
Július 3.	200.000.000.000.000.000	(200 ezer-billió Pengő)
Július 4.	1.000.000.000.000.000.000	(1 millió-billió = 1 trillió Pengő)
Július 5.	2.000.000.000.000.000.000	(2 trillió Pengő)
Július 6.	10.000.000.000.000.000.000	(10 trillió Pengő)
Július 7.	30.000.000.000.000.000.000	(30 trillió Pengő)
Július 9.	100.000.000.000.000.000.000	(100 trillió Pengő)
Július 10.	300.000.000.000.000.000.000	(300 trillió Pengő)
Július 11.	2.000.000.000.000.000.000.000	(2.000 trillió Pengő)
Július 12.	10.000.000.000.000.000.000.000	(10.000 trillió Pengő)
Július 13.	30.000.000.000.000.000.000.000	(30.000 trillió Pengő)
Július 15.	120.000.000.000.000.000.000.000	(120.000 trillió Pengő)
Július 16.	500.000.000.000.000.000.000.000	(500.000 trillió Pengő)
Július 17.	2.500.000.000.000.000.000.000.000	(2 quadrillió 500 ezer trillió P)
Július 18.	6.000.000.000.000.000.000.000.000	(6 quadrillió Pengő)
Július 19.	60.000.000.000.000.000.000.000.000	(60 quadrillió Pengő)
Július 20.	30.000.000	(30 millió Adópengő (AP)
Július 22.	40.000.000	(40 millió AP)
Július 23.	70.000.000	(70 millió AP)
Július 24.	150.000.000	(150 millió AP)
Július 26.	450.000.000	(450 millió AP)
Július 27.[8]	1.200.000.000	(1 milliárd 200 millió AP)

[7] Glatz István állította össze, *News of Hungarian Philately, Július-Szeptember, 1990.*

[8] Július 31-én, a szerző tanúsága szerint, az árfolyam: 1.200.000.000 (1 billió 200 millió AP).

4. táblázat: Arany Frank / Pengő átváltás

1945. Október 12.	700	Pengő
Október 26.	2.700	
November 1.	3.300	
November 11.	7.000	
November 18.	9.000	
November 24.	14.000	
November 28.	18.000	
December 5.	24.000	
December 11.	30.000	
December 12.	40.000	
December 15.	50.000	
December 23.	36.000	
1946. Január 3.	50.000	
Január 4.	60.000	
Január 6.	80.000	
Január 11.	85.000	
Január 17.	90.000	
Január 20.	100.000	
Január 24.	110.000	
Január 27.	125.000	
Február 2.	135.000	
Február 6.	170.000	
Február 9.	190.000	
Február 13.	200.000	
Február 16.	230.000	
Február 17.	260.000	
Február 19.	300.000	
Február 20.	400.000	
Február 23.	500.000	
Február 24.	600.000	
Március 8.	1.200.000	(1 millió 200 ezer Pengő)
Március 12.	1.300.000	
Március 13.	1.500.000	
Március 17.	1.600.000	
Március 20.	1.800.000	
Március 22.	2.000.000	
Március 23.	2.200.000	(2 millió 200 ezer Pengő)
Március 27.	2.800.000	
Március 29.	3.300.000	
Március 30.	3.600.000	
Április 3.	5.000.000	
Április 7.	6.000.000	
Április 9.	7.000.000	
Április 10.	9.000.000	(9 millió Pengő)
Április 14.	12.000.000	
Április 17.	15.000.000	
Április 19.	20.000.000	
Április 24.	25.000.000	
Április 25.	35.000.000	
Április 28.	50.000.000	(50 millió Pengő)
Május 3.	70.000.000	
Május 5.	100.000.000	(100 millió Pengő)
Május 8.	150.000.000	
Május 11.	250.000.000	
Május 15.	500.000.000	(500 millió vagy **Milpengő**)
Május 18.	800.000.000	

Május 19.	1.000.000.000	(1 ezer Milpengő = 1 **milliárd**)
Május 22.	2.000.000.000	(2 ezer Milpengő)
Május 25.	4.000.000.000	(4 ezer Milpengő)
Május 26.	6.000.000.000	(6 ezer Milpengő)
Május 28.	10.000.000.000	(10 ezer Milpengő)
Május 31.	12.000.000.000	(12 ezer Milpengő)
Június 2.	25.000.000.000	(25 ezer Milpengő)
Június 6.	40.000.000.000	(40 ezer Milpengő)
Június 7.	60.000.000.000	(60 ezer Milpengő)
Június 8.	100.000.000.000	(100 ezer Milpengő)
Június 11.	200.000.000.000	(200 ezer Milpengő)
Június 14.	500.000.000.000	(500 ezer Milpengő)
Június 16.	1.500.000.000.000	(1 millió 500 ezer Milpengő)
Június 19.	5.000.000.000.000	(5 millió Milpengő=5 **billió**)
Június 22.	10.000.000.000.000	(10 millió Milpengő=10 billió)
Június 23.	20.000.000.000.000	(20 millió Milpengő=20 billió)
Június 25.	30.000.000.000.000	(30 millió Milpengő=30 billió)
Június 26.	80.000.000.000.000	(80 billió Pengő)
Június 27.	200.000.000.000.000	(200 billió Pengő)
Június 28.	1.500.000.000.000.000	(1ezer 500 billió Pengő)
Június 29.	10.000.000.000.000.000	(10 ezer billió Pengő)
Július 2.	30.000.000.000.000.000	(30 ezer billió Pengő)
Július 3.	200.000.000.000.000.000	(200 ezer billió Pengő)

Július 4.	1.000.000.000.000.000.000	(1 millió billió = 1 **trillió** P)
Július 5.	2.000.000.000.000.000.000	(2 trillió Pengő)
Július 6.	10.000.000.000.000.000.000	(10 trillió Pengő)
Július 7.	30.000.000.000.000.000.000	(30 trillió Pengő)
Július 9.	100.000.000.000.000.000.000	(100 trillió Pengő)
Július 10.	300.000.000.000.000.000.000	(300 trillió Pengő)
Július 11.	2.000.000.000.000.000.000.000	(2,000 trillió Pengő)
Július 12.	10.000.000.000.000.000.000.000	(10,000 trillió Pengő)
Július 13.	30.000.000.000.000.000.000.000	(30,000 trillió Pengő)
Július 15.	120.000.000.000.000.000.000.000	(120,000 trillió Pengő)
Július 16.	500.000.000.000.000.000.000.000	(500,000 trillió Pengő)
Július 17.	2.500.000.000.000.000.000.000.000	(2 **quadrillió** 500 ezer trillió Pengő)
Július 18.	6.000.000.000.000.000.000.000.000	(6 quadrillió Pengő)
Július 19.	60.000.000.000.000.000.000.000.000	(60 quadrillió Pengő)
Július 20.	30.000.000	(30 millió **Adópengő (AP)**)
Július 22.	40.000.000	(40 millió AP)
Július 23.	70.000.000	(70 millió AP)
Július 24.	150.000.000	(150 millió AP)
Július 26.	450.000.000	(450 millió AP)
Július 27.	1.200.000.000	(1 milliárd 200 millió AP)
Aug. 1,	1 Arany Frank = 4 Forint	

5. táblázat: Pengő / Adópengő Index (1946. július 20-28.) a hiperinfláció végén:

Július 20. 1946	250×10^{16}
Július 21.	700×10^{16}
Július 22.	200×10^{17}
Július 23.	500×10^{17}
Július 24.	120×10^{18}
Július 25.	300×10^{18}
Július 26.	700×10^{18}
Július 27.	200×10^{19}
Július 28.	200×10^{19}

6. táblázat: Magyar és amerikai kifejezések a nagy számokra

Szám	**Magyar**	**Amerikai**	**Hatvány**
1,000,000	millió	million	1×10^{6}
1,000,000,000	milliárd	billion	1×10^{9}
1,000,000,000,000	billió	trillion	1×10^{12}
1,000,000,000,000,000	billiárd	quadrillion	1×10^{15}
1,000,000,000,000,000,000	trillió	quintillion	1×10^{18}
1,000,000,000,000,000,000,000	-	sextillion	1×10^{21}
1,000,000,000,000,000,000,000,000	quadrillió	septillion	1×10^{24}
1,000,000,000,000,000,000,000,000,000	-	octillion	1×10^{27}
1,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000	quintillió	nonillion	1×10^{30}

Jelmagyarázat az 1. táblázathoz:

* Néhány (3) borítékot nem láttunk, de megbízható forrásból származtak, ezért ezeket is felvettük a listára
** Ajánlott levél
*** Ajánlott levél, visszaküldve a feladónak
# Csak előlap
A díjat bélyeggel rótták le

Angolból fordította Csatlós Árpádné, Hódmezővásárhely

LÉGIPOSTA LEVELEK PORTÓZÁSA, AVAGY EGY ELVETÉLT KÍSÉRLET

DR. LŐVEI GYÖRGY, BUDAPEST

A külföldre irányuló légiposta forgalom egyik gátja volt, hogy 1922-től nemcsak légipostapótdíjat, hanem expressz díjat is felszámítottak légiposta küldemények esetén. Az expressz pótdíj igen tetemes összeg 10.000 korona, vagy a pengő bevezetése után 80 fillér volt.

A kötelező expressz pótdíjat 1922.06.22-1926.05.17-ig kellett megfizetni. Az expressz díj azonos mértékű volt a légipostadíjjal, így pl. 1922-ben a 6 korona alapdíjú levélre 12 korona légi pótdíjat és 12 korona expressz pótdíjat, vagyis 4-szeres légipostadíjat kellett fizetni. Kétségtelen, hogy a leveleket a felvevő hivatal soron kívül még aznap továbbította a repülőtérre, de a felszámított felár igen magas volt. A külföldről Magyarországra küldött légiposta levelek díja alacsonyabb volt, átszámítva egyharmada az azonos relációba küldött magyar tarifához képest (pl. Csehszlovákia esetében 36 fillér az idejövő levél díja, míg a kimenő levél díja 2 pengő volt!)

1930 augusztusában a Magyar Királyi Posta új „szolgáltatást" vezetett be: a külföldről érkező légiposta leveleket Budapest területén 80 fillér expressz díj utólagos megfizetése mellett még aznap kézbesítette a címzettnek. A „szolgáltatás" bevezetéséről az 1930. évi Postai Értesítő hallgat, ugyanakkor a Filatéliai Kurír 1931. évi 1. számának 17. oldalán egy névtelen szerző (valószínűleg a lap főszerkesztője Örvös János) így ír „Egy be nem vált postai kísérlet" című cikkében:[9]

„A légipostán érkezett küldeményeket a posta kísérletképen néhány héten keresztül 80 filléres portóbélyeggel megterhelve, mint expressz küldeményeket, az érkezés után néhány órával kikézbesítette. Akadtak, kik méltatlankodva, de mégis kiváltották a „büntetés" vörös palástjába öltöztetett kísérletet, de legtöbben megtagadták az átvételt, mondván hogy fizesse ki a drága büntetést az, aki ilyen bután küldte Párizsból vagy Stockholmból az üdvözletet. Másnap azonban (tehát a küldéstől számított harmad vagy negyed napon) végre mégis kikézbesítették büntetés nélkül (áthúzott 80 filléressel) az odisszeát járt lapot vagy levelet, mintha nem is repülőgépen, de bugaci vicinálison érkezett volna. Tulajdonképpen a panaszok hangoztatása után derült ki, hogy csupán kísérletről van szó, amit a legjobb szándékkal kezdeményezett a posta, de látva a felzúdulást, gyorsan be is szüntették az önkéntes expressz kézbesítést. Be kellett látni ugyanis a postánknak, hogy pld. A 10 őrés svéd légi díjjal szemben (Stockholm-Bpest) lehetetlenség Bpestről Bpestre 80 fillér expressz díjat felszámolni"

Szerencsére az utókor másképp tekint ezekre a levelekre, amelyekből kettőt mutatok be.

[9] A cikket szó szerint, de a mai helyesírási szabályoknak megfelelően idézem.

Az 1. sz. ábrán látható levelezőlapot 2,20 Kcs (1,20 Kcs alapdíj + 1,00 Kcs légiposta pótdíj) helyett 4,50 Kcs-val bérmentesítették és 1930. augusztus 24-én adták fel 12 órakor Brno 2 postahivatalánál.

1. ábra

A vicces kedvű feladó, aki Budapesten az Andrássy út 12 alatt lakott versenyt futott az idővel: „Előbb leszek otthon, mint ez a levelezőlap”. Egy biztos a posta állt a kihívás elé: a Budapest Mátyásföldi repülőtéren már este hat órakor megérkezett levelezőlap hátoldalára 80 fillérnek megfelelő két darab 40 filléres (MBK 109) bélyeget ragasztott és még aznap expressz úton kézbesítette a levelezőlapot a címzettnek. Mindamellett ez csak feltételezés, mivel ekkoriban az expressz kézbesítés pontos idejét ceruzával feljegyezték a küldeményre és ezen a levelezőlapon a kézbesítés időpontja hiányzik. Megjegyzem, hogy a Budapesti Központi Távíróhivatal „J” jelű bélyegzőjét a mátyásföldi repülőtér használta érkezési, illetve esetünkben induló bélyegzésként. (1. ábra és annak hátoldala.)

A 2. ábrán bemutatott légi levelet tíz nappal később az USÁ-ban adták fel Budapestre a United States Lines cég részére. A levél légi úton hét nap múlva ért Párizsba, ahol Paris Gare Par Avion kék érkezési bélyegzővel látták el 1930.09.11-én 18 órakor és továbbküldték Budapestre légi úton. A levél Mátyásföldre két nap múlva érkezett meg 1930.11.13-án 6 órakor és 16 órakor továbbküldték a Budapest, 72 Postahivatalhoz, ahonnan sikertelenül kíséreltek meg az expressz kézbesítést ugyanaznap. Ugyanakkor a levélre ráütötték a légipostával érkezett keretes bélyegzőt.

A címzett valószínűleg megtagadhatta a küldemény átvételét, vagy sikertelen volt csak a kézbesítés, amire utal, hogy a 80 filléres (MBK 111) sz. portóbélyeget a cikkben leírt módon tollal áthúzták, érvénytelenítették. Ez a fajta kényszer expressz kézbesítés a cikk szerint csak hetekig működött, mivel a „közönség” (ténylegesen a bélyeggyűjtők) felháborodott tiltakozása miatt a „kényszer-expressz” kézbesítést a posta megszüntette.

2. ábra

Nem vitásan ezek a portós levelek a magyar postatörténet, portózás legérdekesebb darabjai közé számítanak, a legmagasabb névértékű portóbélyeg használata miatt, illetve a 2. ábrán látható levelezőlap esetében azért is, mert a két 40 filléres portóbélyeg használata még ritkább. A feketekönyv értékelése szerint 250-450 pontot ér a kétbélyeges portózás, míg az egybélyeges 80 filléres portó használata is 80 pont a Magyar Bélyegek kézikönyve 465. oldalán közölt táblázat szerint. Kérdés csak az, hogy ezt a pontértéket mihez kell hozzáadni, hiszen maguk a légiposta küldemények is értéket képeznek.

Visnyovszki Gábor jelenleg az Exponet.com oldalon látható portós küldeményeket bemutató gyűjteményében csak egy 1930 szeptemberében Stettinből Budapestre küldött nagyméretű levelet mutat be, amelyen látható a 80 filléres portóbélyeg.

Emellett egy Finnországban élő angol filatelista a Bukaresti EFIRON mutatott be egy Helsinkiből Budapestre küldött levelet, amely előoldalán ott virít a 80 filléres portóbélyeg.

Egy biztos, a kézikönyv kiegészítendő azzal, hogy 1930 augusztus-szeptemberében a 80 filléres, vagy két darab 40 filléres portóbélyeg külföldről érkezett légiposta levélen való használata jelentős felárat indokol!

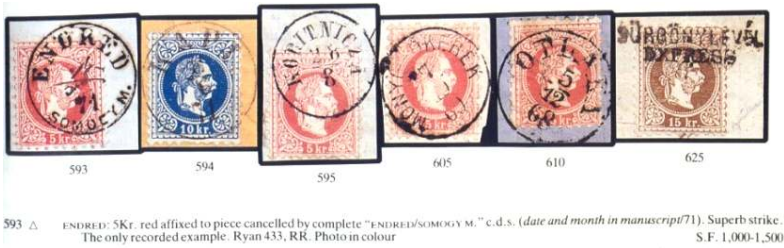
AZ ENDRÉDI PROVIZÓRIUM
EGY NEM LÉTEZŐ POSTAHIVATAL BÉLYEGZŐJE

VENDEL JÓZSEF, KAPOSVÁR

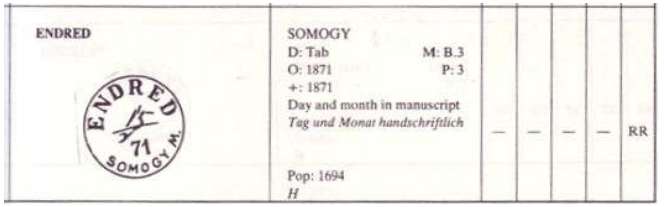
A filatéliában a ritkaságok mindig vonzották a gyűjtőket, a különleges bélyegek, szokatlan postai kezelések minden gyűjtő féltve őrzött kincsei közé tartoznak. De mi számít különlegesnek, kuriózumnak? Mindenkinek más becses, egyben azonban megegyeznek, kevés van belőlük.

Egy 1994-es árverésen[10] bukkant fel az alább látható ENDRÉD bélyegzés, ami a Ryan gyűjteményből származott.

1. ábra: ENDRÉD bélyegzés a Christie's árverésen

Nem tudjuk, hogy kihez került, de azt igen, hogy valószínű nem is sejti, hogy milyen ritka kincshez jutott. Ugyanis ennek a bélyegzőnek a létezéséről sokáig semmit sem tudtunk, mivel sem a Monográfia,[11] sem a Zlatev katalógus és semmilyen más szakirodalom nem említette. Gary Ryan ismertette először katalógusában,[12] mivelhogy akkoriban az ő tulajdonában volt ez a bélyegzés.

2. ábra: ENDRÉD bélyegzés a Ryan katalógusban

A katalógusban ábrázolt bélyegzés felirata azonban hibás, mert az ékezet lemaradt róla, ahogy az azt később átvevő katalógusokból is. Ez azért is meglepő, mert a katalógus ábráját is erről az egy létező bélyegzésről készítették, ezen pedig jól látható a második "E" betűn levő ékezet.

Mivel Somogy megyei postatörténeti dokumentumokat gyűjtök, már akkor felkeltette az érdeklődésemet ez a különleges bélyegzés, és ismeretlen postahivatal, s mivel tervem volt Somogy postahivatalainak teljes körű feldolgozása, eltökélt célommá vált, hogy megfejtsem Endréd postahivatalának rejtélyét.

[10] Christie's Zürich, 1994. június 15, S.119.
[11] A magyar bélyegek monográfiája VI. Bp. 1973, 97.o.
[12] G.S. Ryan: Abstemplungen … Ungarn 1867 I-II., S.236.

3. ábra: Endréd egyetlen ismert bélyegzése

Az ezt követő kutatások során fokozatosan derült fény arra, hogy miért is tűnt el olyan sokáig a szemünk elöl ez a bélyegzés és postahivatal. A kutatások során kiderült, hogy már 1870. augusztus 18.-án pályázatot írtak ki[13] Balaton-Endréd postamesteri állására, havi 150 forint fizetéssel, majd 1871. január 18.-án már arról adtak tájékoztatást,[14] hogy Lauschmann Istvánt kinevezték Somogy-Endréd postahivatal postamesterévé. Meglepő módon azonban a postahivatal megnyitását, a szokásoktól eltérően, hivatalosan nem tették közzé (ezért is nem tudtunk korábban róla), de a fenti adatok alapján a nyitás valószínűleg február 1-én volt.

Az, hogy a postahivatal megnyitását hivatalosan nem tették közzé, már sejteti, hogy Endréd postahivatalának megnyitása csak valami ideiglenes, szükségmegoldás volt.

Ahogy az a hivatal ENDRÉD/SOMOGY M. feliratú bélyegzőjén (Fa-típus, átmérő 24,5 mm, betűmagasság 3 mm) látható, a bélyegzőből hiányzott a nap/hónap dátumbetét, és a dátum (15/3) kézzel lett beírva. Ebből is rögtön azt a következtetést vonhatjuk le, hogy egy ideiglenes, *provizórikus bélyegzőről* van szó.

Ez a feltevés be is igazolódott, amikor meg akartam keresni az 1871. évi Tiszti Névtárban[15] Endréd postahivatalát és postamesterét. Meglepetésre egyik sem található benne, újra rábukkantam azonban Lauschmann István nevére, aki már mint az öt kilométerre fekvő Kőröshegy postahivatalának postamestere szerepel a felsorolásban.

Ez eléggé mellbevágó felfedezés volt és rögtön le is ellenőriztem, s valóban 1871. július 25.-én tájékoztatás jelent meg[16] Kőröshegy postahivatalának megnyitásáról, de a PRT-ben megszokottaktól eltérően, minden előzetes pályáztatás és postamesteri kinevezés nélkül.

Endréd esetében tehát volt pályáztatás és postamesteri kinevezés, de a postahivatal megnyitásának közzététele elmaradt, Kőröshegy esetében teljesen fordítva történt, nem volt pályáztatás és postamesteri kinevezés, de a postahivatal megnyitását közzétették, vagyis a kettő szorosan összefüggött és nem volt véletlen.

[13] Postai Rendeletek Tára, 1870. 13. szám
[14] Postai Rendeletek Tára, 1871. 1. szám
[15] Mihók Sándor: MDCCCLXXI. évi Tiszti Névtárak I.
[16] Postai Rendeletek Tára, 1871. 13. szám

Mindezek tovább erősítették azt a meggyőződést, hogy Endréd csak egy *átmeneti megoldás* volt a környéken jelentkezett postai igények kielégítésére, és a végleges megoldást, az Endrédtől öt kilométerre fekvő Kőröshegy jelentette. Elképzelhető, hogy januárban még nem készült el a kőröshegyi posta, ezért azt ideiglenesen fél évig Endréden rendezték be, és ezért nem hirdettek ki rá Kőröshegyen új pályázatot, hiszen a postamestere már megvolt. Mindenesetre az mindenképpen döntő szempont lehetett, hogy célszerűbb és gazdaságosabb volt a postát Kőröshegyen berendezni, mivel a gyalogposta[15] számára közelebb volt a Kőröshegy szomszédságában levő, 2 km-re fekvő SZÁNTÓD vasútállomás, amely 1861. óta biztosította a gyors vasúti szállítást. Ezzel szemben Endrédről csak Zamárdin keresztül lehetett elérni a Szántódi vasútállomást, ami közel 10 km távolságra volt.

4. ábra: Endréd – Zamárdi – Szántód – Kőröshegy

Még egy érdekesség és bizonyíték arra, hogy Endréd postahivatala csak egy szükségmegoldás volt a kőröshegyi posta megnyitásáig. Ahogy az 5. ábrán látható, a kőröshegyi posta nyitásakor, azaz július 1-én, 1867-es kiadású bélyeget használtak, az viszont elképzelhetetlen, hogy egy új posta 1871. július 1-én 67-es osztrák gyártású bélyegeket kapott volna nyitókészletként, amikor május 1. óta már a magyar gyártású 1871-es bélyegek voltak forgalomban, és a 67-es bélyegek használatának türelmi ideje is már csak egy hónapig tartott. Minderre a magyarázat egyszerű, az endrédi posta maradék 67-es bélyegkészletét kezdték nyitáskor használni, ahogy valószínűleg minden álló és forgó készlet átkerült Endrédről Kőröshegyre, egyszerűbben mondva átpakolták az egész postát, bélyegestül-postamesterestül.

Összegzésképpen megállapítható, hogy Endréd postahivatalának megnyitását hivatalosan *soha nem tette közzé a PRT*, az új posták felsorolása között, ezért nem tudtunk a létezéséről, és ezért nem említették a korábbi katalógusok sem. Mindössze az idézett postamesteri kinevezés említette, ami valójában a fél évvel későbbi Kőröshegyi postahivatalra vonatkozott, ezt igazolja, hogy ugyanaz lett a postamestere, mint akit Endrédre korábban kineveztek.

Ezért Endréd postahivatalát és bélyegzőjét, mivel hivatalosan nem volt közzétéve, csak egy szükség szülte helyzet provizórikus megoldásának tekinthetjük.

A bélyegző használati ideje is kellő pontossággal meghatározható, hiszen 1870. augusztus 18.-án írták ki a pályázatot és 1871. január 18-án közölték Lauschmann István kinevezését, ebből nagy bizonyossággal következik, hogy február 1. körül nyitott ki a posta.

Kőröshegy postahivatalának megnyitását pedig július 25-én tették közzé,[15] ebből valószínűsíthető, hogy július 1-én kezdte meg működését. Ezt támasztja alá a következő képen látható bélyegzés, mely valószínűleg a postahivatal megnyitásának napján készült, tehát *elsőnapi* bélyegzés.

5. ábra: KŐRÖSHEGY – első napi bélyegzés

Fentiek szerint tehát Endréd ideiglenes postahivatala mindössze *öt hónapon* keresztül üzemelt.

A bélyegzésből ez ideig csak a bemutatott egyetlen példányt ismerjük, tizennyolc év elmúltával sem sikerült egyetlen újabb példányra rábukkanni, így talán a magyar filatélia egyik legritkább provizóriumáról lehet szó.

140 év alatt egy darab bukkant fel, vajon ki lesz az a szerencsés, aki talál még egy ilyet, vagy esetleg már régóta rejtőzködik egy az Ön gyűjteményében? Érdemes utána nézni, mert már 1994-ben 805 SFR volt ennek a bélyegzésnek az eladási ára, ma egy ilyen bélyegzés értéke minimum 1.000 €, egy levél értéke pedig – ha létezik egyáltalán ilyen – akár 3.000 € is lehet.

Mindenesetre a kilátások nem nagyon biztatóak, hiszen tudjuk, hogy egy Endréd nagyságú kis falu levélforgalma 1871. táján, 500 darab körül volt havonta. Öt hónap alatt ez tehát, mintegy 2.500 feladott levelet jelent. Ha 2 ezrelék fennmaradási aránnyal számolunk, akkor elméletileg maximum 5 fennmaradt levél létezhet, vagyis az ismert példányon kívül még 4 darab. Ezek alapján tehát van még kis esély arra, hogy felbukkanjon egy ilyen levél.

A MAGYAR POSTAFORGALOM ÉS A NÉMET CENZÚRA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ALATT

JAN JAAP DE WEERD, VILLIERS-LÈS-NANCY

Nagy megtiszteltetés számomra itt állni Önök előtt.[17] Köszönöm a meghívást és a bizalmat. Remélem, nem fogok csalódást okozni. Szeretnék elnézést kérni szerény német tudásomért, de biztosíthatom önöket, hogy a magyarul ez még rosszabb lenne!

Előadásom az Egyesült Államokban élő Robert Morgan úrnak szeretném ajánlani. Soha nem láttuk egymást személyesen, de hosszú levelezésünk során számos tanáccsal támogatott engem. Talán nem tartozik szorosan a témához, de ő volt Mafitt tagságom egyik ajánlója. A másik ajánlóm az itt jelenlevő Marcel de Jong volt, aki időtlen idők óta barátom. Nagy öröm másokat is látni itt többi gyűjtő barátaim közül.

Magyar postai cenzúra a második világháború alatt igen nagy téma, ezt tehát korlátoznom kellett. Csak a német ellenőrzőhelyek által végzett cenzúrákkal fogok foglalkozni. Számos más országnak is volt saját cenzúra szolgálata. Ezek magyar postai küldeményeken tapasztalható jeleiről sem fogok beszélni.

A második világháború után a külföldre küldött és onnan érkező magyar postát német cenzúrahivatalok ellenőrizték. (2. dia) Az e hivatalok által feldolgozott posta sokféle bélyegzőt és egyéb jelzést mutat. Ez a tanulmány lehetőséget ad e hivatalok eljárásának jobb megértésére.

A háború előtt eredetileg a Németország és külföld közötti postai forgalom Berlinben történő központi cenzúrázását tervezték.

Nagyon gyorsan világossá vált, hogy a nagy mennyiségű levéllel Berlin maga nem tud megbirkózni, így decentralizált cenzúrahivatalok berendezése mellett döntöttek. Mindegyik cenzúrahivatal egy meghatározott földrajzi terület postájával foglalkozott, és saját betűazonosítót kapott. Annak érdekében, hogy a cenzorok helyét lehetőleg titokban tartsák – különbözőképp megjelölve küldeményeket – e betűk a hivatal helyét helyettesítették a bélyegzőkön és a zárszalagokon.

Magyarországért a bécsi Nemzetközi Cenzúrahivatal (Auslandsbriefprüfstelle, rövidítve: ABP) volt felelős. E nagy cenzúrahivatal első időszakának érezhetően sok kísérletéből és zavaraiból nyilvánvaló, hogy 1939. szeptembertől 1940. elejéig a leghatékonyabb módszert keresték. A különböző kezelési formák a gyorsan követték egymást.

E felkészülési idő után egy hosszú időszak következett, amikor a kezelési módszer viszonylag állandó maradt. Csak kisebb változásokat hajtottak végre a különböző bélyegzőkön és zárszalagokon. A

[17] A cikk a szerző Mafitt székfoglaló előadásának szerkesztett változata, mely a Mafitt 8. nemzetközi postatörténeti szimpóziumán, Pannonhalmán, 2012. április 13-án hangzott el, német nyelven. A szövegben zárójelben látható dia-számok a CD lemezmellékletünkön megtalálható Powerpoint bemutatóra hivatkoznak.

háború végén a cenzúrázást egy másik katonai egység vette át. Ennek következménye az objektumok kivitelének lényeges megváltozása.

A három időszak főbb jellemzőit és a cenzúra minden kategóriájának eszközeit számos levél és képeslap szemlélteti. Így megállapítható, hogy mi volt a cenzúra szokásos menete szállítmányok folyamat, valamint, hogy milyen levelekhez és levelezőlapokhoz tartozott különleges eljárás.

Karl-Heinz Riemer 1979-ben megjelent "A külföldi levelezés ellenőrzése a német hatóságok által a második világháborúban" című könyve (3. dia) tartalmazza az ez időben alkalmazott összes ismert német cenzúrajel jegyzékét, ami régóta alapvető kézikönyv e téma kutatói számára.

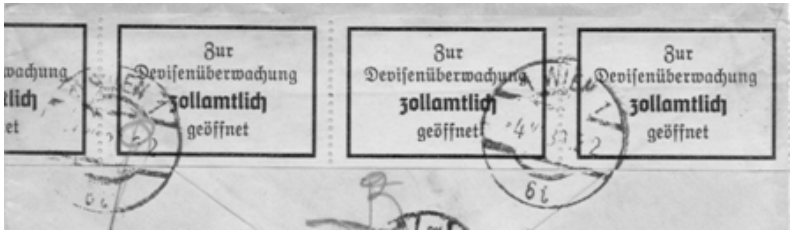
Németországban, Arge Zensur (Cenzúra munkacsoport) évekig foglalkozott Riemer jegyzékének frissítésével. (4. és 5. dia)

Az Arge tagok számos jelzést fedeztek fel, amelyeket Riemer még nem ismert. A levelek nagy mennyiségének kutatása lehetővé tette a különleges cenzúrajelzések időszakának és gyakoriságának meghatározását is. 2008-ban jelent meg az új katalógus Horst Landsmann szerkesztésében.

Lengyelország lerohanása 1939.szeptember 1-én következett be, amit Nagy Britannia és Franciaország hadüzenete követett Németország ellen 1939. Szeptember 3-án. A 6. dián látható levelezőlaplap mutatja ezen időszak bizonytalanságát: az első „Zurück Postsperre" bélyegzést áthúzva a lapot később valószínűleg mégis kézbesítették?

ZÁRSZALAGOK

1939 szeptemberének első napjaiban, amikor a berlini hivatal megkezdte működését, nem volt sem bélyegző, sem zárszalag e célra. Csak pénzügyi ellenőrzéshez használatos zárszalagok álltak rendelkezésre, melyek a cenzúrázáshoz is alkalmasak voltak. A bécsi cenzúrahivataltól is ismertek olyan levéldarabok, amelyek lezárásához a berlini ABP-hez hasonlóan, devizafelügyeleti zárszalagokat használtak. Íme a 7. dia vonatkozó részlete:

1939 októberében e zárszalagra ráütötték a bécsi 1. Posta bélyegzőjét. Mivel az ABP Bécsben csak 1939. december 1-jén kezdte meg működését, teljes bizonyossággal nem lehet megállapítani, hogy ez a levél valóban cenzúrán ment keresztül, vagy csak a benne levő pénzt vizsgálták-e.

Ez volt az a pont, amikor 1939 decemberében e korai szervezet eszközeként a zárszalagokat bevezették. Az első formában ez a szalag a *Geprüft* feliratot tartalmazta felváltva a körbe foglalt *Oberkommando der Wehrmacht* szöveggel. A borítékokat kezdetben hátul, a felső szélük *alatt* nyitották fel, és rajtuk a zárszalagon kívül más cenzúrajelzés nem látható (8. dia, részlet.)

Már 1940 januárjában lecserélték az egyértelmű *Geprüft* szót a semlegesebb *Geöffnet* kifejezésre (9. dia.) 1940 márciusától újabb változat került használatba, ekkor bukkant fel a"g"azonosító betű a körben (10. dia.)

Valószínűleg azért, mert a tartalom így könnyebben kivehető, a leveleket idővel elkezdték a felső szélükön felnyitni (11. dia.) E leveleken a zárszalag már a felső oldalon van, és ezért a szalag közepén levő *Geöffnet* szöveg a levél mindkét oldalán általában nem látható.

Emiatt a *Geöffnet* szöveget áthelyezték, hogy az felváltva a szalag közepe felett és alatt jelenjen meg (12. dia.) Innét kezdve, a leveleket általában baloldalt nyitották fel, és a zárszalagot félig az előoldalra, félig a hátoldalra ragasztották.

Amikor 1944 februárjában, a Wehrmacht több tagja a szövetségesekhez menekült, Hitler elrendelte egyes Wehrmacht feladatok átadást az SS-nek, köztük a cenzúrát is. Az átalakítást az iratok szerint 1944 közepe táján hajtották végre. Úgy döntöttek, hogy a semleges *Oberkommando der Wehrmacht* megnevezést *Zensurstelle*-re cserélik (13. dia.) Eddig a *cenzúra* szót gondosan kerülték.

A cenzúra új anyagai csak az év vége felé álltak rendelkezésre, és emiatt csak néhány hónapig voltak használatban. A rövid ideig tartó használathoz párosul az a tény, hogy a külföldi országokkal való postaforgalom ebben az időben már nagyon korlátozott volt. Ez a magyarázata, hogy miért oly nehéz az új szöveget tartalmazó bélyegzést és zárszalagot találni.

LEVÉLZÁRÓ ESZKÖZÖK

1942 februárjában új gép került használatba. Ez az oldalt felnyitott leveleket egy keskeny zárszalaggal és egyidejűleg gépbélyegzéssel zárta le. A gyakran nagyon gyenge bélyegzés eredménye, hogy a kidomborodó szalagot vagy a borítékot csak rosszul, festéktöbblettel vagy hiánnyal fogta meg. Továbbá, a bélyegző is nagyon gyorsan elhasználódott. Ezen okok miatt tiszta bélyegzés csak nehezen található (14. dia.) A képen a bélyegzés fordított: a sas általában balra fordulva látható.

A 15. dia új bélyegzőjén a sas széles, szögletes szárnyú. A 16. dián még egy újabb változat van: Ag körben, négy vonallal. Két pont jelzi a szerszám kopásának kezdetét. A későbbieknél egyértelműen megkülönböztethető, hogy ez egy csavar fejének lenyomata. A 17. dián az SS új bélyegzése látható, a *Zensurstelle* szöveggel ellátva.

KÉZI CENZÚRABÉLYEGZŐK

Kezdetben a kézibélyegzés (18. dia) csak a levelezőlapokhoz volt használatos, míg a levelekhez a zárszalagokat használtak külön bélyegzés nélkül. Később ezt a normál posta nagy részét gépi úton való megjelölése követte, 1940 júniusától kezdve a körbélyegzőt már főként csak ajánlott küldeményekhez használták.

Az első bélyegző 1940 januárjában tűnik fel, az első hónapban kék, vagy mint itt lila, ezután piros. Ezek némileg eltérő változatokkal 1944 végéig voltak használatban, és mind a *Geprüft Oberkommando der Wehrmacht* feliratot tartalmazták. A 19. dián kézibélyegzővel használt zárszalagok láthatók. Az SS változata *Stempel Zensurstelle* szövegű (20. dia.) de létezik a ritkább *Prüfstelle* feliratú is.

GÉPI CENZÚRABÉLYEGZŐK

A bécsi ABP használt először gépi cenzúrabélyegzőt. Eddig 1940. májusit ismertünk, de itt egy április 25-i. (21. dia.) Ez egy négy különböző hosszúságú, enyhén hullámos vonalú bélyegzés. A felső gyakran nem látszik, így az a benyomás mintha csak három soros bélyegzés lenne. Leveleknél ezeket elsősorban a zárszalagokon, azonosítás céljára használták (22. dia.)

Az alapmintának: "*Oberkommando der Wehrmacht, Geprüft*, párhuzamos vonalakkal összekötve számos változata létezik. A vonalak száma 2-4 között vagy 6-7 között változik. A körök és/vagy a vonalak távolság különböző, de az már kérdéses, hogy ezeket a kis különbségeket érdemes-e külön katalógus számmal is azonosítani. Bemutatok egy kétsoros változatot 14 mm távolsággal, ami nem igen beszerezhető (23. dia.)

Különlegességek: a nyomtatványok cenzúra-zárszalag nélküliek, de ellenőrzőbélyegzéssel: mivel az ilyen levelet lezáratlanul küldték és kézbesítették (24. dia.) A 25. dián látható hétvonalas lenyomat nem volt teljes, ezért a kártyát újra kezelték, egy ezúttal kétvonalas bélyegzésű gépen.

A cenzúra SS általi átvétele után a bélyegzőgépeket is átalakították. Az új felirat *Zensurstelle Geprüft* két bélyegzőgéppel, melyek 2 és 7 vonalasak. Mindkét típus látható az itt következő lapon (27. dia.)

1944. október 6-án küldték Budapestről a németországi Neu-Oderbergbe. Ebben az időben a repülő-összeköttetés Budapesttel már bizonytalan volt, és az, hogy a lap légiposta tarifával van bérmentesítve, de még a felragasztott légiposta matrica sem feltétlenül jelenti azt, hogy ez a lap valóban légi úton érkezett. Erre még a budapesti 4. Posta *Légiposta* bélyegzése sem bizonyíték.

Útközben a lap átment a Bécsi Cenzúrahivatalon, ahol a szöveget ellenőrizték. Miután az ezt igazoló gépbélyegzőt hét vonallal rányomták, továbbították Németországba. Ám a címzett, egy magyar kadét aspiráns címét nem lehetett megállapítani, így a lap indult vissza. Újra átment az egész cenzúraeljáráson, és egy második cenzúrajelzést kapott, ezúttal a kétsoros géppel. Az egyik cenzúra folyamat során a kémiai részleg átlósan egy vegyi anyagot tartalmazó

sávot nyomott a szövegre. Ezt a tinktúrát a láthatatlan tintával írt, rejtett üzenetek megjelenítésére használták.

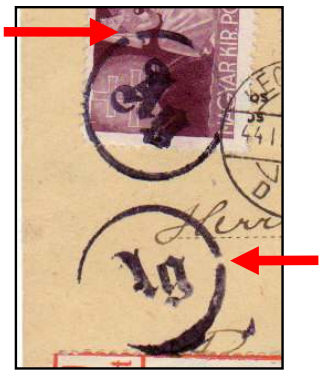

TRANZITBÉLYEGZŐK

Mint korább már szó volt róla, egyes küldeményfajták megnyitására, különleges kezelésükkel összefüggésben, a cenzúrahivatalban nem került sor. Hogy a postaszervezet számára ez egyértelmű legyen, erre külön tranzitbélyegzőt használtak, mint a 28. dián látható konzuli küldeményen, mely az azonnali továbbíthatóságot jelezte. A hadsereg főparancsnokság levelezését szintén nem kellett felnyitni (29. dia.)

További példák találhatók a feladónak visszairányított küldeményeken, melyek első útjukon a cenzorok már kezeltek. Visszafelé, ezek már csak egy tranzitbélyegzést kaptak (30. dia.) A hátoldali feljegyzésben látható a kézbesíthetetlenség oka "*Adressat abgereist mit Jüd(ischem) Transport*"

A tranzitbélyegzők három változatban, különböző méretű és típusú betűkkel ismertek. Minden változatból egyszerre több is használatban volt. A vizsgálatot elvégzőket az "Ag" betűk körüli kör egymástól különböző helyen való bemetszése révén azonosíthatóvá tették. Ez a "individualizáció" tette lehetővé, hogy minden darab visszaküldhető volt a döntésért felelős cenzorhoz (31. dia.) A bemutatott lapot két különböző cenzor kezelte, mert a tranzitbélyegzők körei különböző helyen szakadnak meg. Ez itt valószínűleg egy úgynevezett felülvizsgálat nyoma: a vizsgálók által ellenőrzött darabokat véletlenszerűen kiválasztva egy felügyelő is kontrollálta.

A baráti országokba, például Spanyolországba menő postát, gyakran szintén gyorsítva kezelték (32. dia.) Ez a levél háromszor cenzúrázott, de Bécsben bontatlan, így ott csak tranzitbélyegzőt kapott. Még egy gépi tranzitbélyegzést is használatba vettek (33. dia.) Erre bizonyíték e levél egyszerűsített kezelése, melyen sem az ellenőr jelzése, sem sorszám, sem vegyi vizsgálat nem látható.

GESTAPO

A nagyobb cenzúrahivataloknál volt egy részleg, amely a külföldi újságokat és magazinokat ellenőrizte. Ez a részleg az állami titkosrendőrséghez (Gestapo, Geheimen Staatspolizei) tartozott. Ezek mindegyikét egy saját szám azonosította. A bécsi részleg a 2-es számot kapta. (34. dia.) A kézibélyegzőn ez a szám alig olvasható.

Hengerbélyegzéssel zárszalagon (35. dia) a 2-es szám jól olvasható. Egy másik változat szerint pusztán hengerbélyegzést alkalmaztak (36. dia), itt nyomtatványt tartalmazó borítékon látható, ami nem gyakori.

CENZOROK JELZÉSEI

A 37. dián látható a 147911 szám jelentése: 1941 közepétől az összes bejövő postai küldemény hat számjegyű érkezési gépbélyegzést kapott, nemcsak a borítékon, hanem a belsejében is minden lapon. A főként a jobb alsó sarokban található, de belül is meglevő, ceruzával írt számok a vizsgáló azonosítását szolgálták. A három-és négyjegyű kis lila számok a feladó és a címzett ellenőrzésének azonosítói.

VÁLTOZATOK

Riemer írja az ABP Wien előszavában, hogy "A bizonyíthatóan teljes postacenzúra kezdetének, amely a levelek 100%-ának felnyitását jelenti, 1939 decembere tekinthető ". A 38. dián mutatott, vizsgálati jelek nélküli levél emiatt tulajdonképp már nem lett volna kézbesíthető.

Levél Hollandiába, a kölni ABP kezelésével, mely hivatal normál esetben a Hollandiából *érkező* postát dolgozta fel (39. dia.) Fordított párja egy Hollandiából érkező levél, melyet a bécsi ABP ellenőrzött (40. dia.) A posta torlódása esetén ugyanis a hivatalok feldolgozatlanul is továbbíthattak küldeményeket egy másikhoz.

Amikor a német birodalom úgy döntött, hogy a postaforgalom Angliával már nem lehetséges, a megszállt országok postaszolgálatait arra utasították, hogy minden Angliába címzett küldeményt a német hatóságokhoz továbbítsanak. Párizsban egyes postai tisztviselők elrejtették az ilyen küldeményeket, és csak a háború után indították tovább. Kívül a DETAINED IN FRANCE DURING GERMAN OCCUPATION bélyegzésen kívül nincs más postai jelzésük. Angliában 1945. április 15-én kezdődött e küldemények feldolgozása (41. dia.) A bélyegzés szerint az itt bemutatott levelet a következő napon érkeztették.

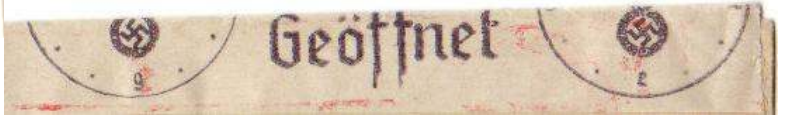
Budapesti helyi levél, német cenzúrával (42. dia.) A helyi levelezést normál esetben nem cenzúrázták. Lehetséges, hogy e borítékot egy külföldre küldött másik levél tartalmazta. Csak egy zárszalag van rajta, de hiányzik a szokásos háromjegyű számbélyegzés, és a cenzori jelzések.

A cenzúrahivatalok földrajzi elhelyezkedésének titokban tartása érdekében, a bélyegzőn a városnevet - mint már említettük – egy betű helyettesítette. Még a háború kezdetén készültek ugyan városneveket tartalmazó bélyegzők is, de úgy döntöttek, hogy ezeket nem veszik használatba. Az így előkészített bécsi bélyegzők két változatát idővel mégis használták, talán amikor a szokásos bélyegeket nem álltak rendelkezésre, vagy ha különösen nagy mennyiségű bejövő postát kellett feldolgozni. (43. dia.) Bemutatom az egyik ilyen bélyegzést, mely a *Geprüft Auslandsbriefprüfstelle Wien* feliratot tartalmazza. Használata 1940. július - augusztus közötti.

Az "e" betű frankfurti ABP-hez tartozott. E levél bal oldalán látható

„e” betűs zárszalag azonban nem onnan származik, (44. dia) mivel Frankfurtban a *Geöffnet* változatot csak a felül vagy alul használták. Azt, hogy ez egy nyomáshiba, a következő, 45. dia bizonyítja: ez az azonos zárszalag változata, amely mindkét betűt tartalmazza.

A tranzitbélyegzőket kisegítő bélyegzésre is használták, ha a gépi lezárás bélyegzése nem volt jól látható (46. dia.) E gép jellegzetesen keskeny zárószalagja nagyobb gépi- vagy kézi bélyegzésekkel együtt is megtalálható. Ezeket gyakran nem a rögzítő szalagon, hanem mellette alkalmazzák. Néha semleges barna szalagot is használtak, itt egy kisegítő bélyegzéssel (47. dia.)

Míg a többi cenzúrabélyegzés szinte kizárólag piros volt, a tranzitbélyegzők általában kék vagy kékes-fekete színnel találhatók (48. dia.) Itt egy zöld, korábban ismeretlen színű tranzitbélyegzés. A 49. dián egy gépi zárószalagot látunk, különleges vizsgálóbélyegzéssel. 50. dia: a levélzáró szerkezet bélyegzése "c" betűt tartalmaz, az további jellemzők viszont a bécsi ABP-re utalnak.

Jogi tartalmú küldemények, szabadalmak, kották és egyéb különleges témák a felnyitás után a berlini központi cenzúrához kerültek. Továbbításukkor a decentralizált hivatalok szokásos saját cenzúrajeleiket alkalmazták. Majd ott is átfutott a "cenzúramalmon" ahol aztán ezekre egy második sorozat cenzúrabélyegzés és zárszalag is került (51. dia.)

52. dia: tértivevényes ajánlott levél Németországból. Annak ellenére, hogy csak egy postai űrlap, a tértivevényt is cenzúrázták (53. dia)

54. dia: vállalatok számára lehetséges volt a levelek közvetlen beadása (*Prüfstellenaufgabe oder Schnellprüfstelle*). Habár ezek a küldemények szokásos ellenőrzési jeleket mutatják, mégis felismerhetők az alábbiak alapján:

- a zárószalag alatt nincs vágási nyílás;
- a bélyegzés az ABP-hez tartozó postáé (az „f" betű Hamburg);
- a küldemény az ABP feladatkörétől eltérő országba ment (Hamburg Norvégia és Dánia kimenő és beérkező postájáért felelt).

55. dia: végül szerepeljen itt egy háromszoros cenzúra: Magyarország, Németország és az USA cenzúrájának jeleivel.

Németről fordította: Szücs Károly, Budapest

NEMZETKÖZI POSTATÖRTÉNETI SZIMPÓZIUM, 2012. PANNONHALMA

A szokásosan kétévente, felváltva Ausztriában és Magyarországon rendezett postatörténeti találkozót idén – egyéves csúszással – Pannonhalmán rendeztük. Rendezvényünkre ezúttal Európa hat országából is érkeztek a résztvevők és az előadók, így az eddig kétoldalú találkozó ez alkalommal már nemzetközi szimpóziummá vált. A történelmi helyszín egyúttal tartalmas idegenforgalmi hátteret és magas színvonalú ellátást nyújtott a résztvevőknek.

A rendezvényről többen is készítettünk képsorozatokat, melyek lapunk CD-mellékletén megtalálhatók.

A péntek esti hangulatos ismerkedő estet követően másnap dr. Ulrich Ferchenbauernek adtuk át az Mafitt 2012. évi Bér Andor vándordíját, annak elismeréseként, hogy világsikerű könyvének IV. kötetében az 1867-es első magyar bélyegkiadást immár egyértelműen magyarként tárgyalva, ennek okait a nemzetközi filatélia közvéleménye számára is közismertté tette. Ezt az egész napot betöltő tartalmas filatéliai előadások követték, melyek jobb megértését ezúttal első alkalommal német és magyar szinkrontolmácsolás segítette.

A kép előterében: Csicsay Péter, Jakab András, Máj József

Az előadások képanyaga lapunk CD-mellékletén található. Közülük az egyiket cikké átdolgozva is közöljünk, ami egyben a székfoglalók kiadványban való megörökítésének kezdete is. Ezeknek legalább képanyagát – akár visszamenőleg is – igyekszünk majd hozzáférhetővé tenni. A szimpózium programfüzete az előadások rövid összefoglalóját is tartalmazza, amit a Mafitt honlapjának Archívuma őriz, ahol bármikor és a világon bárhonnan hozzáférhető. *(SzK)*

Az 1971-ben indított lap félévente jelenik meg, az 1991-ben kezdődött húsz év szünet után 2011-től párhuzamosan magyar és angol nyelven is.

A lap digitális lemezmelléklete a Mafitt honlapjáról tölthető le: www.mafitt.hu

The CD attachment is available on the website of Mafitt at www.mafitt.hu

XXIII. évfolyam

ISSN 0324–4806

Magyar Filatéliai Tudományos Társaság
Hungarian Philately Scientific Society

H-1074 Budapest, Harsfa u. 47. www.mafitt. hu e-mail: info@mafitt.hu

Ára: 1.800 Ft